

INTEGRATION I STÄDER MED EN OMFATTANDE DIVERSITET I BEFOLKNINGEN

Teoretiska perspektiv, empirisk forskning och en diskussion om implikationer för politik och praktik i Malmö

Erica Righard

*Kunskapsunderlag framtaget
för Malmö Tillväxtkommission*

TILLVÄXTKOMMISSIONEN
för ett inkluderande och hållbart Malmö

Författare

Erica Righard, biträdande professor, Institutionen för socialt arbete och Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö universitet.

Framtagen för

Malmö Tillväxtkommission - för ett inkluderande och hållbart Malmö
malmo.se/tillvaxtkommissionen

Ett kunskapsunderlag till Malmö Tillväxtkommission

Denna vetenskapliga rapport är ett kunskapsunderlag framtaget för Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö.

Kommunstyrelsen i Malmö beslutade i oktober 2020 att tillsätta Tillväxtkommissionen, som är politiskt oberoende. Målet med kommissionens arbete är att ge kommunstyrelsen ett analytiskt och vetenskapligt grundat underlag med förslag för att på medellång och lång sikt förbättra förutsättningar för en inkluderande och hållbar tillväxt i Malmö. Förslagen och rekommendationerna ska vara policydrivande och realiserbara. Kommissionen ska analysera förutsättningarna för hållbar tillväxt i Malmö och utifrån Malmös utmaningar analysera orsaker och samband samt identifiera vad som är påverkbart av vem/vilka och hur.

Författarna till kunskapsunderlagsrapporterna är ansvariga för innehållet i sina rapporter. De slutsatser, förslag och rekommendationer som redovisas i rapporterna behöver inte vara de som kommer att redovisas i Tillväxtkommissionens slutrapport. I slutrapporten kommer helhetsbilden, baserad på samtliga underlag, andra relevanta rapporter och analyser och dialog med olika aktörer, att styra vad kommissionen till slut anser vara mest angeläget att föreslå för att åstadkomma en inkluderande och hållbar tillväxt i Malmö.

Synpunkter på den här rapporten kan framföras till kommissionens huvudsekreterare Kristina Olsson (kristina.ohlsson@malmö.se). Samtliga kunskapsunderlagsrapporter kommer att finnas för nedladdning på hemsidan malmo.se/tillvaxtkommissionen

Professor Martin Andersson

Ordförande i Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö

Integration i städer med en omfattande diversitet i befolkningen

Teoretiska perspektiv, empirisk forskning och en diskussion om implikationer för politik och praktik i Malmö

En underlagsrapport för Tillväxtkommissionen.

Erica Righard

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Förord	6
1. Inledning	7
1.1 Om det diversifierade tillståndet	7
1.2 Uppdraget och dess genomförande	9
1.3 Fortsatt framställning	10
2. Diversitet och integration som fenomen och perspektiv	11
2.1 Diversitet och superdiversitet i städer	11
2.2 'Integration' och behovet av en synvända	13
2.3 Superdiversifiering i ett integrationsperspektiv	15
3. Forskning om städer med omfattande diversitet i befolkningen i ett integrationsperspektiv	17
3.1 Markörer och verktyg	17
3.2 Sociala kopplingar	22
3.3 Underlättare	24
3.4 Fundament	26
4.1 Integration är en komplex process och det finns ingen quick-fix	28
4. Integration och inkluderande tillväxt i Malmö – en sammanfattande diskussion, två tentativa förslag och en fråga	28
4.2 Politik för integration i en diversifierad stad	29
4.3 Integration i och genom organisationer, verksamheter och professionella. Eller: <i>Gräv där du står, Malmö!</i>	30
4.3 Hur ser diversifiering och social differentiering ut i Malmö – <i>egentligen?</i>	30
Slutnoter	32
Referenser	34
Bilaga 1	39

Sammanfattning

Detta kunskapsunderlag om integration till *Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö* tar avstamp i frågor om hur man kan arbeta för att stärka integration i städer som präglas av en omfattande mångfald i sin befolkning. Rapporten utgör en kunskapsöversikt av ett urval av forskning på området och består utöver inledningen som presenterar rapportens ansats, av tre delar: en mer teoretisk del, en del som presenterar en översikt av empirisk forskning, och en avslutande del som sammanfattar forskningsöversikten och kopplar denna till frågor om integration i Malmö. Denna del innehåller även två rekommendationer och en fråga.

Inledningen visar hur Malmö, liksom många andra städer, präglas av en omfattande diversitet som uppstått till följd av globala migrationsmönster och nationella bosättningsmönster. År 2021 var 35 procent av befolkningen i Malmö utrikes född. Om vi vidgar greppet och även ser till inrikes personer med minst en utrikes född förälder, det vill säga både personer med egen migrationserfarenhet och personer där en av eller båda föräldrarna har migrationserfarenhet, så har 56 procent av Malmös befolkning migrationsbakgrund och det med ursprung i inte mindre än 184 länder. 44 procent av Malmös befolkning är födda i Sverige av föräldrar som båda är födda i Sverige. Detta innebär att det i Malmö finns fler personer som har migrationsbakgrund än som inte har det.

Denna utveckling har gett upphov till en omfattande debatt om integration i både forskning, politik och praktik. Medan både forskning, politik och praktiska verksamheter historiskt har utgått från att invandrade minoriteter kommer att assimileras med majoritetsbefolkningen, ibland med stöd för att bevara vissa kulturella särdrag, introducerades begreppet superdiversitet för ett femtontal år sedan för att beskriva nya former av diversifiering och för att öppna upp för en diskussion om integration som tar avstamp i denna pågående utveckling. Denna diversifiering involverar inte bara allt fler födelseländer, nationaliteter och etniciteter, utan även inom varje

sådan grupp sker en diversifiering, bland annat i formen av skilda migrationsvägar och juridiska status, vilket påverkar social differentiering och integration. Mot denna bakgrund, syftar superdiversitet som begrepp att möjliggöra en behövlig 'synvända' kring integration. Kunskapsöversikten tar avstamp i denna diskussion och ser till empirisk forskning som har relevans för hur vi kan tänka kring och verka för att stärka integration i den diversifierade staden. Utöver inledningen som beskriver denna ansats, består rapporten av tre delar.

Den första delen är mer teoretisk och tar spjärn mot frågan vad diversitet och integration är och hur det kan förstås i samhällen som präglas av omfattande diversitet. Fokus ligger först på diversitet, och vad som skiljer superdiversitet från diversitet i städer. Detta leder in till en diskussion om integration, och inte minst hur super-/diversitet utmanar invanda sätt att tänka kring integration. Denna första del avslutas med en diskussion om hur vi kan tänka kring superdiversitet i ett integrationsperspektiv. Diskussionen tar avstamp i en politik- och praktikorienterad modell för integration och ser till hur denna kan förstås i ljuset av superdiversitet.

Andra delen presenterar empirisk forskning om integration i urbana sammanhang som präglas av omfattande diversitet. Den modell för integration som presenteras i inledningen, används för att sortera forskningspublikationerna. Avsnittet är strukturerat efter modellens fyra huvudområden för integration (markörer och verktyg; sociala kopplingar; underlättare; fundament), och empirisk forskning om integration och superdiversitet i urbana sammanhang diskuteras i relation till modellens fjorton domäner.

Den tredje och avslutande delen består av en sammanfattande diskussion, två förslag och en fråga. Den sammanfattande diskussionen lyfter vilka lärdomar som går att dra från befintlig forskning om integration i städer som präglas av en omfattande migrationsdriven mångfald; den sätter fokus på hur integration påverkas av såväl nationell och lokal poli-

tik, som hur organisationer och professionella arbetar med integration inom olika verksamheter. Det är alltid en utmaning att säga hur och i vilken grad kunskap från ett sammanhang är överförbar till ett annat. De två rekommendationer som utfärdas riktar sig dels till politiken i Malmö, dels till Malmö stad som organisation. Rapporten avslutas med en fråga om vilket slags kunskapsunderlag Malmö stad behöver för att kunna utveckla politik och praktik så att dessa svarar mot de behov som finns i staden och dess befolkning.

Förord

Denna rapport har skrivits på uppdrag av Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö. Jag tackar för förtroendet att skriva rapporten och det stöd som getts under arbetets gång. Särskilt tack till Kristina Olsson, kommissionens huvudsekreterare, och rapportens referensgrupp bestående av tre kommissionärer: Tomas Bergström (Lunds universitet), Per Tryding (Sydsvenska industri- och handelskammaren) och Håkan Pihl (Högskolan Kristianstad) och sju representanter från Malmö stad: Rebecca Bichis (arbetsmarknads- och socialförvaltningen), Jonas Magnusson (arbetsmarknads- och socialförvaltningen), Lisbeth Gyllander Torkildsen (gymnasie- och vuxenförvaltningen), Jeanette Silow (miljöförvaltningen), Tyke Tykesson (stadsbyggnadskontoret), Gunnar Bergström och Bodil Olsson (stadskontoret). Tack också till Jessica Pettersson, Carin Larsson, Matilda Liljekvist och Louise Fredin på kommissionens sekretariat för kommentarer och bra stöd under arbetsprocessen. Jag vill även tacka professor Pieter Bevelander, forskare Tina Gudrun Jensen, och professor Tapio Salonen vid Malmö universitet, och docent Norma Montesino vid Lunds universitet för kommentarer på ett tidigare utkast till rapporten. Kommentarer under referensgruppsmötena och från kollegor har förbättrat rapportens kvalitet på väsentliga sätt, men alla eventuella tillkortakommanden och fel förblir enbart mitt ansvar.

Malmö i juni 2022

Erica Righard

Kapitel 1

Inledning

Malmö är en stad som präglas av en omfattande mångfald. Detta kunskapsunderlag om integration till *Tillväxtkommissionen för ett inkluderande och hållbart Malmö* tar avstamp i frågor om hur man kan arbeta för att stärka integration i städer som präglas av en omfattande mångfald i sin befolkning. I denna inledning ges först en bakgrund till den ansats som ligger till grund för kunskapsöversikten. Därefter beskrivs först genomförandet av uppdraget och sedan rapportens innehåll och struktur.

1.1 Om det diversifierade tillståndet

Malmö, liksom många andra städer, präglas av en omfattande diversitet som uppstått till följd av globala migrationsmönster och nationella bosättningsmönster. Internationell migration diversifieras alltmer; den involverar (bland annat) allt fler födelseländer, nationaliteter, etniciteter, språk, migrationsvägar och juridiska status. Denna utveckling kan vi se globalt och den speglas i Sveriges befolkning. År 1960 var fyra procent av Sveriges befolkning utrikes född. Av dessa knappt trehundra tusen personer var nästan sextio procent födda i ett nordiskt grannland. År 2021 var andelen utrikes födda tjugo procent av befolkningen, och av dessa drygt två miljoner personer var elva procent födda i ett nordiskt grannland¹. Sedan 1960-talet är det inte bara så att personer födda i ett land utanför Norden har ökat i antal och som andel av befolkningen, utan det antal födelseländer som finns represen-

terade i befolkningen har också ökat påtagligt, och med detta följer ökad representation av bland annat språk, etniciteter och trostillhörigheter.

Många migranter bosätter sig i städer. Även detta kan vi se i ett globalt såväl som ett svenskt perspektiv. I landets tre storstäder är andelen utrikes födda högre än riksgenomsnittet. År 2021 var 35 procent av befolkningen i Malmö utrikes född. Om vi vidgar greppet och även ser till inrikes personer med minst en utrikes född förälder, det vill säga både personer med egen migrationserfarenhet och personer där en av eller båda föräldrarna har migrationserfarenhet, så har 56 procent av Malmös befolkning migrationsbakgrund², och det med ursprung i inte mindre än 184 länder. 44 procent av Malmös befolkning är födda i Sverige av föräldrar som båda är födda i Sverige. Detta innebär att det i Malmö finns fler personer som har migrationsbakgrund än som inte har det. I forskningen kallas städer där den inhemska befolkningen är en numerisk minoritet ibland för *majority-minority cities* eller helt enkelt städer utan majoritet (t.ex. Foner *et al.* 2019). Det finns en debatt kring hur relevant det är prata om en befolkning i termer av majoritet och minoritet, inte minst då allt fler familjer är mixade (Alba 2020). Trots delvis olika perspektiv och begrepp i denna diskussion, så finns det i alla fall en samsyn kring att befolkningen i många europeiska och nordamerikanska städer idag är diversifierade på ett sätt som de tidigare inte

var. Diagram 1 visar hur denna utveckling sett ut i Malmö under åren 2002–2020, och att Malmö med detta synsätt, sedan år 2013 är en stad utan någon numerisk majoritet.

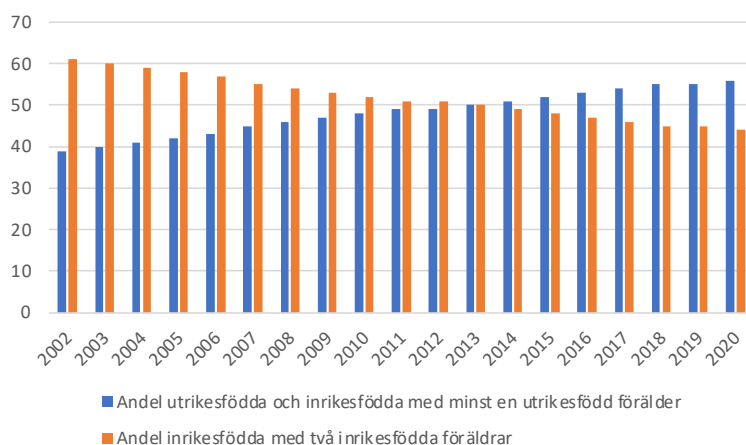
Denna utveckling gestaltar sig på olika sätt i olika delar av samhället, på arbetsplatser, i skolor, och bostadsområden. Diagram 2 visar hur diversifieringen i detta perspektiv ser ut i olika åldersgrupper (se även Bilaga 1). Av Malmös barn och ungdomar i skolåldern (5–19 år) har en tredjedel svensk bakgrund och två tredjedelar migrationsbakgrund, det vill säga är antingen utrikes födda eller inrikes födda med minst en utrikes född förälder. Diagrammet indikerar att andelen mixade familjer växer, men det visar exempelvis inte i vilken grad inrikes födda personer med två utri-

kes födda föräldrar, har föräldrar som är födda i olika länder eller i vilken grad befolkningen talar två eller flera språk i hemmet och vilka dessa språk är. Vidare visar det inte heller vilka etniska eller religionstillhörigheter som är representerade eller hur vanliga dessa är i Malmös befolkning.

Att diversifieringen gestaltar sig på olika sätt i olika stadsdelar är uppenbart i Malmö. Detta innebär bland annat att det på sina håll i staden finns ett stort antal olika nationaliteter, kulturer, trostillhörigheter och språk representerade i varje skolklass. Men diversifieringen av befolkningen involverar även migrationsvägar, grunder för uppehållstillstånd och juridisk status. Migrationsvägar handlar om hur själva migrationen gått till, exempelvis om den varit regul-

Diagram 1

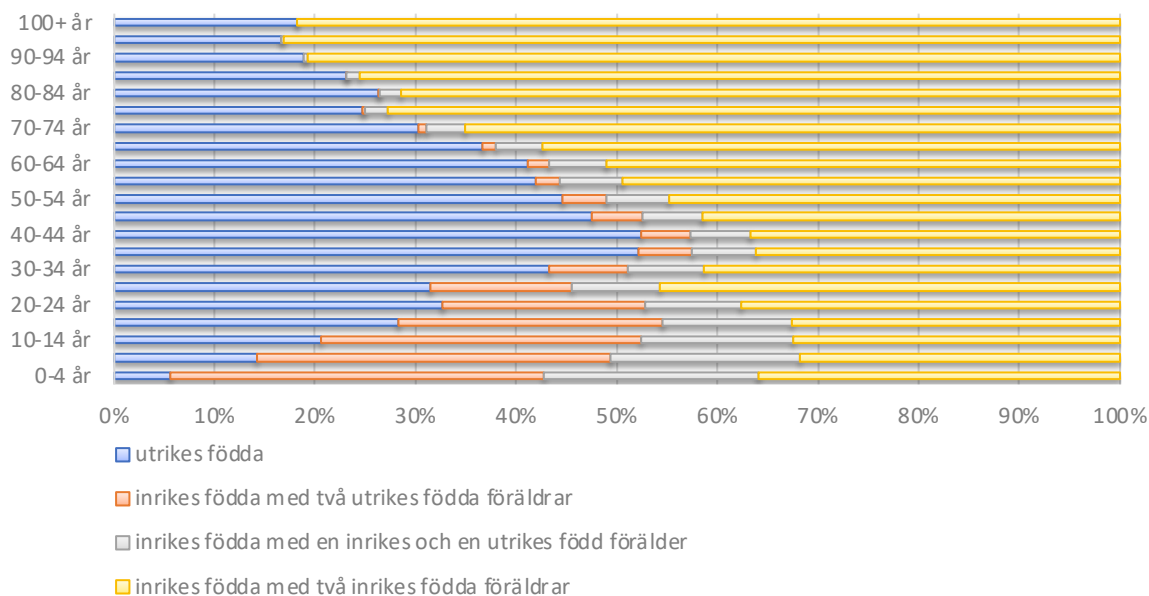
Andel av Malmös befolkning efter inrikes och utrikes bakgrund, år 2002–2020

Källa: SCB Befolkningsstatistik, egna beräkningar

Diagram 2

Andel av Malmös befolkning med inrikes och utrikes bakgrund efter ålder, år 2020

Källa: SCB, Befolkningsstatistik, egna beräkningar

jär eller irreguljär och vilka risker den inneburit, och om den varit utdragen i tid eller inte vilket påverkar bosättningen. Grunder för uppehållstillstånd handlar exempelvis om man har uppehållstillstånd som internationell student, arbetsmigrant eller flykting, och juridisk status exempelvis om man är asylsökande/massflykting, papperslös eller har uppehållstillstånd och i sådana fall vilket slags uppehållstillstånd, det vill säga om det är tidsbegränsat eller permanent. Dessa olika aspekter sammanflätas och skapar komplexa mönster av social differentiering som utmanar integrationspolitiken på ett annat sätt än vad som var fallet under den tidiga efterkrigstiden, då andelen utrikes födda personer var jämförelsevis låg och kom från jämförelsevis få länder.

Denna utveckling har gett upphov till en omfattande debatt om integration i både forskning, politik och praktik. För ett femtontal år sedan introducerades begreppet superdiversitet för att beskriva denna utveckling, och för att öppna upp för en diskussion om integration som tar avstamp i den pågående diversifieringen. Frågan är hur vi på relevanta sätt kan tänka kring diversitet och integration i superdiversifierade städer; städer som präglas av en omfattande diversitet, städer utan en numerisk majoritet som exempelvis Malmö. Historiskt har både forskning, politik och praktiska verksamheter utgått från att invandrade minoriteter kommer att assimileras med majoritetsbefolkningen, ibland med stöd för att bevara vissa kulturella särdrag. Begreppet superdiversitet introducerades för att beskriva nya former av diversitet och social differentiering, och för att möjliggöra en behövlig 'synvända' kring integration. Det är mot bakgrund av denna utveckling som uppdraget för denna kunskapsöversikt är formulerat.

1.2 Uppdraget och dess genomförande

Denna kunskapsöversikt tar avstamp i frågor om hur man kan arbeta för att stärka integration i städer som likt Malmö präglas av en omfattande migrationsdriven diversitet i sin befolkning. Denna diversitet är inte alls begränsad till födelseland, och i forskningen har detta sedan ungefär femton år tillbaka diskuterats i termer av 'superdiversitet'. Kunskapsöversikten tar avstamp i denna diskussion och ser till de delar av den som kan ha relevans för utveckling av politik och praktiska verksamheter i den diversifierade staden.

Detta innebär att huvudfokus ligger på forskning som närmat sig frågan om superdiversitet och integration i organisationer och verksamheter som möter invånarna, exempelvis förskola och skola, hälso- och

sjukvård, socialkontoret och arbetsförmedlingen. Forskning som rör nationell integrationspolitik beaktas, men mer för att kontextualisera dynamiken i organisationer och verksamheter. Likaså beaktas forskning som mer har fokus på individer och grupper, med syftet att fördjupa förståelsen för superdiversitet och integration för den lokala välfärdssektorn.

Urvalet av forskningspublikationer är kvalitativt och baserat på sitt analytiska fokus på superdiversitet och integration i städer med omfattande mångfald. Det är baserat på breda sökningar på 'superdiversity' i kataloger och databaser och träfflistorna har sedan sökts igenom med fokus på superdiversitet och integration i städer. Det är även baserat på genomgång av relevanta temanummer i vetenskapliga tidskrifter³ och antologier, referenser har följts bakåt från en publikation till en annan, och i enstaka fall har dessutom enskilda forskares publikationslistor gått igenom. Urvalet av relevanta publikationer är i ett första steg baserat på läsning av titel och abstrakt, och i ett andra steg vid genomläsning av publikationer.

Detta förfaringssätt är både smalt och brett. Det är smalt då det missar relevanta forskningspublikationer som inte använder just begreppet superdiversitet. Samtidigt är forskningen om superdiversitet omfattande och spretig. Den drar åt många olika håll och det har varit utmanande att avgränsa urvalet till 'integration'. För att hålla riktning och mer fokus på integrationsfrågans politiska och praktiska dimensioner, än dess ontologiska dimensioner, är forskningen systematiserad efter en praktikorienterad modell för integration. Modellen är från början framtagen av två forskare, Alastair Ager och Alison Strang (2004, se även 2008) på uppdrag av inrikesministeriet i Storbritannien och har sedan vidareutvecklats. Den har sin förtjänst i det att den bygger på insikter från forskning och är framtagen för att möjliggöra en diskussion om och utvärdering av integration som är meningsbärande för politik och praktik. Rapporten använder den reviderade versionen från år 2019 (Ndofo-Tah *et al.* 2019) för att systematisera forskningspublikationer om superdiversitet och integration. På så sätt fångar forskningsgenomgången in olika dimensioner av integration, med huvudfokus på verksamheter i välfärdssektorn.

För att säkerställa kvaliteten på översikten har ett tidigt utkast presenterats på en forskningskonferens på temat Migration and Super-diversity (17–18 mars 2022 vid Göteborgs universitet) och texten är även granskad av en referensgrupp och av forskare med expertis på området.

1.3 Fortsatt framställning

Rapporten består, utöver denna inledning, av tre delar. Den första delen är mer teoretisk och tar spjärn mot frågan vad diversitet och integration är och hur det kan förstås i samhällen som präglas av omfattande diversitet. Mer specifikt ligger fokus först på diversitet, och vad som skiljer superdiversitet från diversitet i städer. Detta leder in till en diskussion om integration, och inte minst hur super-/diversitet utmanar invanda sätt att tänka kring integration. Denna första del avslutas med en diskussion om hur vi kan tänka kring superdiversitet i ett integrationsperspektiv. Diskussionen tar avstamp i en politik- och praktikorienterad modell för integration och ser till hur denna kan förstås i ljuset av superdiversitet.

Andra delen presenterar empirisk forskning om integration i urbana sammanhang som präglas av omfattande diversitet. Den modell för integration som presenteras i inledningen, används för att sortera forskningspublikationerna. Avsnittet är strukturerat efter modellens fyra huvudområden för integration

(markörer och verktyg; sociala kopplingar; underlättare; fundament), och empirisk forskning om integration och superdiversitet i urbana sammanhang diskuteras i relation till modellens fjorton domäner.

Den tredje och avslutande delen består av en sammanfattande diskussion, två förslag och en fråga. Den sammanfattande diskussionen lyfter vilka lärdomar som går att dra från befintlig forskning om integration i städer som präglas av en omfattande migrationsdriven mångfald; den sätter fokus på hur integration påverkas av såväl nationell och lokal politik, som hur organisationer och professionella arbetar med integration inom olika verksamheter. Det är alltid en utmaning att säga hur och i vilken grad kunskap från ett sammanhang är överförbar till ett annat. De två rekommendationer som utfärdas riktar sig dels till politiken i Malmö, dels till Malmö stad som organisation. Rapporten avslutas med en fråga om vilket slags kunskapsunderlag Malmö stad behöver för att kunna utveckla politik och praktik så att dessa svarar mot de behov som finns i staden och dess befolkning.

Kapitel 2

Diversitet och integration som fenomen och perspektiv

Det är i städer som den migrationsdrivna mångfalden formas. I de interaktioner, möten och konfrontationer, som äger rum i bostadsområden, i skolan och på jobbet, liksom på vägen dit och hem. I affären, på kaféet eller hos frisören; på gatan, torget eller lekplatsen. Den formas även i hemmet, över köksbordet där kanske två eller fler språk sammanflätas på ett sätt som är oförståeligt för de flesta, men meningsbärande för de som sitter runt just det köksbordet. Platser där socioekonomisk status, religion, politik och livsåskådningar bryts mot varandra. Detta avsnitt sätter fokus på olikhet i städer och hur vår förståelse av denna samspelar med vår förståelse av integration i städer.

Nedan introduceras först begreppet superdiversitet, den utveckling som ligger till grund för introduktionen av detta begrepp diskuteras samt vad som skiljer superdiversitet från diversitet, eller mångfald, som ju är begrepp vi använt sedan länge. Efter detta följer en mer teoretisk diskussion om integration, framför allt presenteras hur man i forskningen ifrågasatt och utvecklat integrationsbegreppet i relation till det 'diversifierade tillstånd' som vi ser i många städer. Slutligen presenteras en ofta använd modell för integration. Modellen diskuteras i relation till superdiversitet, och den används sedan i rapportens andra del där den ger struktur åt genomgången av empiriska forskningspublikationer om (super)diversitet och integration i städer.

2.1 Diversitet och superdiversitet i städer

Begreppet superdiversitet introducerades för ett femtontal år sedan av Steven Vertovec för att beskriva och diskutera konsekvenserna av den demografiska situationen i London. Begreppet har sedan dess fått ett enormt genomslag i diskussioner om invandring, mångfald och integration i städer. Vertovecs artikel *Super-diversity and its implications publicerades år 2007 i Ethnic and Racial Studies*, en av de mest värenommerade vetenskapliga migrationstidskrifterna, och är idag den tidskriftens mest citerade artikel. I en bred genomgång av hur begreppet kommit att användas

på olika sätt, räknar Vertovec själv till 325 publikationer mellan åren 2008 och 2014. Genomgången visar att begreppet används på många olika sätt och inom många olika forskningsdiscipliner (Vertovec 2019). En annan mer kvantitativ kartläggning av hur begreppet använts i forskningslitteraturen inom sociologi, socialpolitik och socialt arbete visar bland annat att begreppet används mer i kvalitativ än kvantitativ forskning, och mer i Europa än i USA (López Peláez *et al.* 2022). Till skillnad från dessa breda kartläggningar av begreppets utveckling och användning, är syftet här att beskriva och diskutera de aspekter av det som har relevans för denna rapport. En första fråga är hur superdiversitet skiljer sig från diversitet – varför behövs ett nytt begrepp?

I sin artikel från 2007 skriver Vertovec att diversiteten i London inte är vad den brukade vara; London är inte längre bara en diversifierad, utan en superdiversifierad stad. Detta har sin grund i hur befolkningsrörligheten i världen har intensifierats, i både omfattning och dynamik. Personer med migrationsbakgrund har inte bara ökat, utan präglas även av en växande heterogenitet. Heterogeniteten gällande migrationsbakgrund i termer av nationalitet eller födelseland har ökat, men att ensidigt se till dessa aspekter ger en alltför begränsad och även inadekvat förståelse av dagens olikhet. Dynamiken i dagens migration har fört med sig en diversifiering av diversiteten; mångfalden har mångfaldigats. Denna ökade mångfald är inte begränsad till etnicitet och ursprungsländer, utan det handlar om ett mångfaldigande av variabler som påverkar var, hur och med vilka andra människor man bor med. Sådana variabler omfattar bland annat den ökade differentieringen av legal status, såsom huruvida man är asylsökande eller massflykting, om man har tidsbegränsat uppehållstillstånd som flykting, arbetare eller student, eller saknar papper eller har permanent uppehållstillstånd. Det handlar även om migrationsvägar. Hur man anländer och tas emot som flykting, arbetare, anhängig eller student, påverkar bosättningsprocessen, liksom tillgången till olika

former av resurser genom sociala nätverk, lokalt och transnationellt. Aspekter som dessa inverkar på vilken ingång och tillgång enskilda och grupper har till social service och socialt skydd, liksom på vilka ibland motstridiga erfarenheter man gör av boende, utbildning och arbetsliv, hur man erfar social differentiering i olika sfärer och i olika delar av staden och hur det offentliga, näringslivet, civilsamhället och boende på lokal nivå svarar på sådana skillnader, samt hur dessa erfarenheter formas av hudfärg, sexualitet och könstillhörighet – även bland personer med samma etnicitet eller nationalitet. Det är denna kvalitativa förändring av diversitet där många olika variabler genomskär varandra på intrikata sätt och som leder till nya komplexa mönster av social differentiering, som innebär att diskussioner om skillnader mellan grupper utifrån etnisk tillhörighet eller födelseland inte längre har en given relevans, och som motiverar tillägget av prefixet super.

Vidare, superdiversitet som ingång till integration är inte begränsat till utrikes födda, utan ser även till återvändande migranter liksom nationella minoriteter liksom den så kallade majoritetsbefolkningen. En studie av återvändande migranter på Nya Zeeland, visar att återvändare, åtminstone till viss del, känner sig mer som 'invandrare' än 'som hemma' (Humpage 2020). Detta väcker frågor om integration ur flera olika aspekter, bland annat ekonomiska, politiska och sociala aspekter, i ljuset av migration i den inhemska befolkningen. Integration och diversifiering av samhällen med nationella minoriteter varierar mellan länder och platser. Studier visar hur nationella minoriteters anspråk på rättigheter och erkännande i 'gamla' invandringsländer som Nya Zeeland, Australien och Kanada, formas av både vit kolonialism och av pågående invandring (Spoonley 2015), men även hur befintlig diskriminering och rasism mellan etniska grupper i landet (Mexiko), påverkar mottagandet av nya invandrargrupper (Acosta García och Martínez-Ortiz 2015). En poäng med superdiversitet som perspektiv, är att se till hur olika former av diversitet genomskär varandra och, i vissa fall, skapar nya former av social differentiering. I ett svenskt perspektiv kan det handla om hur vi förstår olikheten bland romer eller finsktalande, exempelvis i ljuset av bofasthet och rörlighet. Detta breddade perspektiv på integration omfattar även majoriteten som grupp och identitet; det väcker frågor om hur 'majoriteten', på lokal nivå, svarar på diversifieringen. Med detta perspektiv hamnar, överlag, fokus på både de nyanlända

och det mottagande sammanhanget för förståelsen för hur bosättning och integration utvecklas; det handlar inte bara om vem som ankommer, utan även om ankomstorten (Meissner 2015).

Trots pågående superdiversifiering, fortsätter Vertovec, som kan ses sedan 1990-talet, utgå integrationspolitik och integrationsinsatser alltså från föreställningar av invandring och mångfald som etablerades under tidig efterkrigstid, då invandringen var jämförelsevis begränsad, kom från ett jämförelsevis begränsat antal länder och bestod av jämförelsevis homogena etniska eller nationella grupper. Detta innebär att 'integration' förstås som en process där de nyanlända är en minoritet, som politik och interventioner kan bistå i en adaptations- eller assimileringssprocess så att de blir en del av majoriteten, i alla fall idealtypiskt. Men detta synsätt behöver 'uppdateras', menar Vertovec. Han vänder sig i hög grad till politiker, beslutsfattare och praktiker, framför allt i offentlig och tredje sektorn, och menar att hur man förstår och närmar sig superdiversitet har grundläggande konsekvenser för hur politik och interventioner som påverkar människors socioekonomiska och rättsliga situation utformas (se även Meissner & Vertovec 2015). Att undersöka och förhålla sig till det (super) diversifierade tillståndet, är ett första avgörande steg för utformningen av en adekvat politik och praktik på både nationell och lokal nivå.

Superdiversitet, så som begreppet introducerades från början, är både omhuldat och kritiserat. En helt grundläggande kritisk fråga handlar om när en stad ska betraktas superdiversifierad. En del forskare väljer här att betrakta frågan i numeriska termer. De tar avstamp i diskussionen om *majority-minority cities*, det vill säga städer där den inhemska befolkningen som vi tenderar att tänka på som en *majoritet*, faktiskt är en *numerisk minoritet* (ex. Crul 2016; Scholten, Crul & van de Laar 2019). Det handlar om städer som London, Hamburg och Amsterdam, men även städer som Malmö. En mer kvantitativt orienterad ansats föreslår att superdiversitet definieras utifrån sex dimensioner som var och en består av ett flertal olika faktorer (Álvarez-Pérez, López Peláez & Harris 2022, s. 310–311). Andra kringgår frågan om när, genom att skriva fram superdiversitet som en process, det vill säga användandet av begreppet superdiversitet står för en övergång från studiet av diversitet till studiet av *diversifieringar* (Meissner & Vertovec 2015, se även Phillimore, Sigona & Tonkiss 2019). Denna förståelse av superdiversitet som en pågående process, är väg-

ledande för hur denna rapport närmar sig begreppet.

Fler oklarheter kring begreppet kvarstår dock, kring dess innebörd och användning. I ett temanummer i samma tidskrift som Vertovecs artikel publicerades, ställer gästredaktörerna en rad relevanta frågor som fångar in mycket av debatten (Foner, Duyvendak & Kasinitz 2019). En första fråga är i vilken grad en kvantitativ ökning av olikhet, exempelvis genom ett ökat antal etniciteter, innebär en kvalitativ skillnad i städer? Frågan handlar om vilka konsekvenser det har när människor från många olika länder och med olika socioekonomiska förutsättningar lever tillsammans i samma bostadsområde. Av särskilt intresse är, i vilken grad och under vilka förutsättningar superdiversitet leder till en normalisering av olikhet, respektive spänningar och konflikter mellan olika etniska och religiösa grupper. En andra fråga handlar om sociala hierarkier. Även om ingen etnisk eller religiös grupp numeriskt dominerar ett visst område, så kan det ju finnas en grupp som har ekonomisk eller politisk makt i området. Och om så är fallet, är frågan om denna dominans utmanas eller förstärks av superdiversitet. En tredje fråga handlar om i vilken grad förutbestämda antaganden om olika grunder för social differentiering, exempelvis födelseland, faktiskt inverkar på differentieringen i superdiversifierade miljöer. Frågor om hur och varför olika grupptillhörigheter (som ex. födelseland) på olika sätt inverkar på social differentiering är viktiga aspekter av analysen. Det är därför förvånande, menar de, att många forskare trots detta har exempelvis födelseland som givna ingångsvärden i sina analyser, istället för att undersöka i vad mån detta faktiskt är en grund för differentiering. Slutligen, en fjärde fråga, gäller hur superdiversitet påverkar samhället i en vidare mening. Det handlar här om hur superdiversitet påverkar den så kallade inhemska befolkningen; befolkningen som inte har migrationsbakgrund och inte tillhör någon etnisk minoritet, och framförallt om diversifieringen för med sig en omdefinition av 'majoriteten'. I ett svenskt perspektiv handlar det om innebörden av att vara 'svensk' förändras när befolkningen diversifieras.

Detta är relevanta frågor. Även om frågorna lyfter delvis olika aspekter, så tar de avstamp i samma grundfråga, nämligen om hur vi ska förstå superdiversitet i relation till integration. Det är därför på sin plats att reda ut några grundläggande utgångspunkter för integrationsbegreppet, innan vi närmar oss empirisk forskning om städer som präglas av

omfattande mångfald utifrån ett integrationsperspektiv.

2.2 'Integration' och behovet av en synvända

Integration är ett begrepp som används flitigt och på många olika sätt i både politik, praktik och forskning. Inom forskningen har begreppet sina rötter i den klassiska sociologin från förra sekelskiftet och dess ansatser att förstå framväxten av det moderna samhället och dess nationella sammanhållning. Sociologiska förgrundsgestalter som Max Weber och Émile Durkheim använde begreppet för att diskutera sammanhållningen i samhället. Begreppet utvecklades senare för att diskutera den process av assimilering som invandrare genomgår i det mottagande samhället (Favell 1998). Det är den senare betydelsen som vi idag känner igen från såväl politik, praktik som forskning om integration, men frågan är hur relevant den är i ljuset av de förutsättningar som pågående diversifiering av städer innebär.

I Sverige är integration av invandare ett etablerat politikområde sedan 1960-talet, och forskning som studerar invandrades integration är ett etablerat forskningsområde från ungefär samma tid (Hammar 1994). Integration av invandrare är laddat, både som politik- och forskningsområde; skiljelinjerna på området är många och komplexa. Inom forskningen finns en sådan skiljelinje mellan den forskning som anammar politikens inramning av integration, och den som är kritisk till densamma. Medan den forskning som anammar politikens begreppsbyggande av integration, i alla fall mer eller mindre, inte sällan handlar om att mäta eller på andra sätt fastställa i vilken grad olika invandrargrupper är integrerade och värdera hur effektiva olika integrationsverktyg är, så ställer sig forskningen på andra sidan denna skiljelinje frågande till detta. Här menar man istället att politik och verktyg för integration av invandrare, och även den forskning som anammar detta synsätt, bidrar till att placera invandraren, ofta den nyanlände, utanför nationen, det vill säga utanför själva den gemenskap som densamme ska bli en del av. Politik och interventioner får därmed motsatt effekt, och forskningen bidrar till att förstärka denna. Denna diskussion pekar på att 'integrationsproblemet' blir ett 'invandrarproblem', och att invandraren därmed blir både problemet och lösningen. Det betyder att invandraren är inte bara den som är 'i behov av att integreras', utan det är också denne som ska se

till att 'integrera sig' (ex. Schinkel 2018). Det denna diskussion framförallt lyfter, är att det samhälleliga sammanhang som invandraren ska 'integrera sig med', undkommer kritisk granskning. Det vill säga, man missar frågor om i vad mån invandrades assimileringprocess beror på vem invandraren är, och i vad mån det beror på vilket det lokala sammanhang som denne ska assimileras med är. I ljuset av denna kritik, är en potentiell förtjänst med superdiversitetsbegreppet att detta även sätter fokus på de lokala sammanhang som människor lever sina liv i, och ser till hur dessa sammanhang leder till mönster av social differentiering (Meissner & Vertovec 2015; Vertovec 2019).

Detta handlar om att skapa en slags synvända kring vad integration är. Frågan är om superdiversitet som begrepp erbjuder ett nytt sätt att tänka kring integration, som skiljer sig från tidigare ansatser. I denna diskussion pekar Faist (2009) på hur organisationer, exempelvis socialtjänsten och sjukvården, i vissa fall har anpassat sig till att hjälpa och ge service åt en kulturellt och språkligt heterogen grupp klienter och patienter. Denna utveckling, menar han, skiljer sig från tidigare ansatser som i huvudsak fokuserade på att invandraren skulle anpassa sig till 'majoritetskulturen', ibland med visst stöd av nationell politik för att behålla sin kulturella särart. Det nya är att här ligger fokus på anpassning av organisationer och verksamheter på en slags mellannivå, mellan å ena sidan den enskilde individen och å andra sidan den nationella politiken. Detta är en relevant nivå för att tänka kring och förstå politik och intervention för en stärkt integration, och även om den inte är rättighetsbaserad, så är det på denna nivå många (nationellt stipulerade) rättigheter omsätts (eller inte) lokalt, i städer och deras bostadsområden. Denna förståelse om organisationers och verksamheters avgörande roll för integration lokalt, i superdiversifierade städer och bostadsområden, är vägledande för hur rapporten närmar sig superdiversitet i ett integrationsperspektiv.

Superdiversitet som analytiskt perspektiv har kritiserats från flera håll för sin avsaknad av ett maktperspektiv, det vill säga att det på ett outtalat sätt utgår från att relationer är horisontella och jämlika. Exempelvis menar Alba och Duyvendak (2019) att superdiversitet som perspektiv fungerar bra för att beskriva sammanhang med en betydande närvaro av personer med migrationsbakgrund, och där olikheten internaliserats och blivit det 'nya normala'

i horisontella möten och relationer. Däremot, menar de, lyckas inte begreppet fånga eller problematisera den maktposition som 'majoritetskulturen' många gånger innehar. Till viss del, fortsätter de, beror detta på att begreppet som sådant tar avstamp i processer på mikronivå mellan individer, och inte makroprocesser där strukturella maktförhållanden tas med i analysen. Men, fortsätter de vidare, mot bakgrund av att ett av syftena med begreppet är att erbjuda vägledning till beslutsfattare och praktiker, inte minst inom den sociala sektorn, kan de samhälleliga institutioner som kommer i kontakt med migranter inte uteslutas, tvärtom. Men medan tyngdpunkten ligger på behoven av att dessa institutioner anpassar sig till det superdiversifierade tillståndet, så negligeras den makt dessa institutioner besitter för att frammana anpassning hos invandrare och deras barn. Detta spelar roll, inte minst i ljuset av de kulturaliserade former medborgarskapet antagit, inte bara i Nederländerna som Alba och Duyvendak pekar på i sin diskussion, utan i många europeiska länder (se ex. Mouritsen *et al.* 2019), där nationaliteter och etniciteter inordnas i specifika hierarkier. Detta innebär att invandrare och deras barn som i beteende och övertygelse assimileras med den kulturella huvudfåran i samhället, inte tillåts bli en fullständig del av densamma. Denna förståelse för huvudfårans maktposition, inte minst inom organisationer och verksamheter, är vägledande i hur rapporten närmar sig superdiversitet i ett integrationsperspektiv.

Sammanfattningsvis har diskussionen ovan lyft fram superdiversitet som en process; en diversifiering där mångfalden mångfaldigas, och att denna process måste förstås i sitt lokala sammanhang. I praktiken innebär detta att blicken lyfts från de nyanlända, till mötet mellan de nyanlända och det mottagande sammanhanget på lokal nivå. Vidare innebär superdiversitet som perspektiv, i alla fall så som det diskuteras ovan, ett stärkt fokus på den så kallade mesonivån, det vill säga organisationer och verksamheter såsom socialtjänsten, vårdcentralen och skolan, istället för enbart den nationella politiken eller integrationsprocessen på individnivå. Slutligen är en förståelse för maktrelationer en central aspekt. Det handlar om hur interventioner av olika slag bidrar till att förstärka över- och underordning mellan grupper, och därmed även motverkar integration, trots att detta ibland är själva syftet med interventionen. Med utgångspunkt i denna diskussion om superdiversitet som ett nytt sätt att tänka kring

integration, ska vi nu närma oss en mer funktionell modell för integration.

2.3 Superdiversifiering i ett integrationsperspektiv

Det har redan framgått att det finns många och grundläggande skillnader mellan olika integrationsbegrepp. Sådana skillnader försvårar dialog och kunskaps- och erfarenhetsutbyte, inte minst mellan politik och praktik å ena sidan och forskning å andra sidan, så som bland annat denna rapport syftar till. Med målsättningen att möjliggöra och underlätta dialog mellan praktik och forskning har två forskare, Ager och Strang (2004, se även 2008), på uppdrag från inrikesministeriet (*Home Office*) i Storbritannien tagit fram ett ramverk som utgår från integrationens funktionella dimensioner. Modellen är initialt framtagen för att mäta integration hos nyanlända (för en litteraturoversikt med fokus nyanlända flyktingars integration i Skottland, se Scottish Refugee Council 2010). Här är syftet att utveckla modellen och diskutera den i relation till superdiversitet som ett nytt perspektiv på integration. Modellen har reviderats två gånger sedan den introducerades, och diskussionen nedan utgår här från den tredje reviderade versionen (se Ndofo-Tah *et al.* 2019), men likheterna mellan de olika versionerna är fler än skillnaderna ⁴.

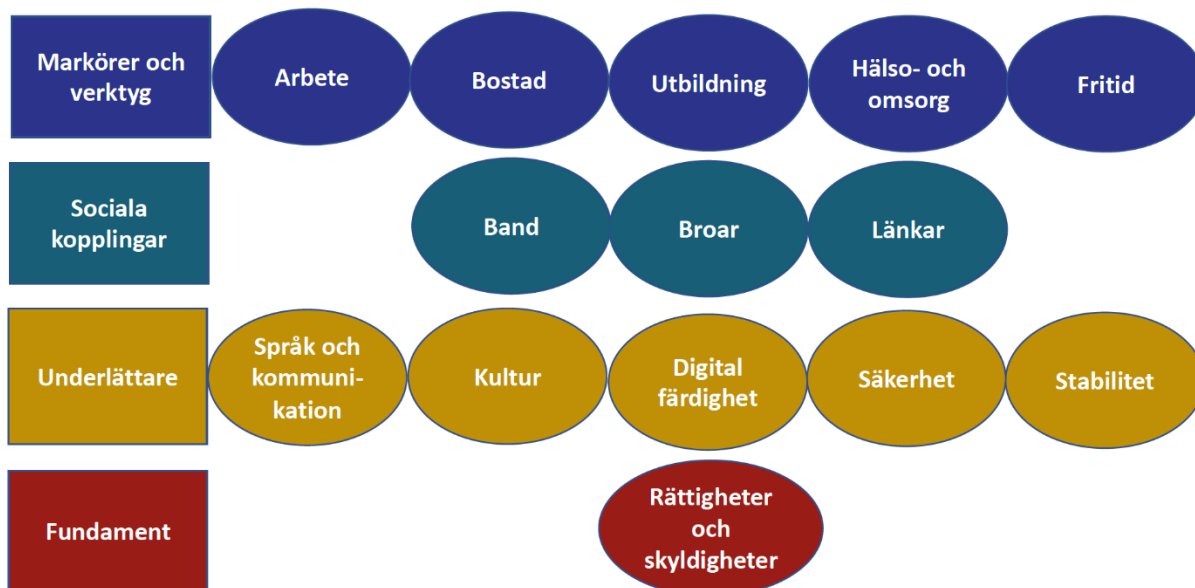
Ramverket består av fjorton funktionella domäner där integration 'äger rum', som sorteras in under fyra huvudområden (se bild 1). Vidare utgår det från några antaganden om integration. Dessa antagande får

ses som en positionering i relation till integrationsbegreppet, och modellen är därmed också normativ. För det första förstås integration som något flerdimensionellt. Detta betyder att den beror på en lång rad olika faktorer, vilket modellen i sig också visar genom dess mångfald av olika funktionella domäner. För det andra är integration en flerriktad process. Man kan göra en grundläggande distinktion mellan integration som en enkelriktad eller en flerriktad process (Castels *et al.* 2002). Integration som en enkelriktad process innebär att den nyanlände förväntas anpassa sig till kulturen och levnadssättet i det mottagande samhället. Integration som en flerriktad process involverar förändring av normer och värderingar både hos den nyanlände och det mottagande samhället. För det tredje beror integration på att alla tar ansvar för att de bidrar till denna. Detta involverar såväl den nyanlände som det lokala sammanhang denne bosätter sig i och den lokala och nationella politiken. För det fjärde är integration en kontextbunden process. Det betyder att integration behöver förstås och planeras i relation till specifika sammanhang och tidsramar.

Markörer och verktyg pekar ut nyckelområden i det offentliga vilka som regel betraktas som indikativa för lyckad integration. Politik och styrdokument tenderar också att strukturera tänkandet kring integration runt dessa sektorssektorer. Detta är därför inte bara sektorer där integrationens utfallsdimension mäts, utan det är även områden dit interventioner för att stärka integrationen riktas (Ager & Strang 2008). I perspektiv av superdiversitet involverar dessa domäner just den

Bild 1

Domäner där integration äger rum

Källa: Ndofo-Tah *et al.* 2019, sidan 15, min översättning.

mellannivå, mellan den enskilde individen och den nationella politiken, som Faist diskuterar (2009). Det är inom dessa domäner som den lokala nivån kan påverka hur organisationer och verksamheter ska svara mot diversiteten i sin befolkning.

Integrationens *fundament* handlar om hur medborgarskapet är konstituerat och hur invandrare omfattas av olika medborgerliga rättigheter och skyldigheter. Denna domän avgör exempelvis hur asylprocessen går till och vem som får asyl och inte; vem som tilldelas permanent eller tidsbegränsat uppehållstillstånd, och vem som får sitt uppehälle irregulariserat, det vill säga vem som blir 'papperlös'. Lag- eller praxisändringar inom denna domän har direkt inverkan på diversifieringen av människors legala status, men även mycket mer såsom tillgång till hälso- och sjukvård, språkträning, utbildning och social service som regleras genom nationell politik.

Mellan integrationens grundläggande principer om medborgerliga rättigheter och skyldigheter, och hur denna faller ut gällande arbete, bostad etcetera, finns *sociala kopplingar* och *underlättare*. Sociala kopplingar hänvisar till processer som kopplar samman medborgarskapets principer med hur integrationen faller ut. Det handlar om sociala band inom grupper och broar mellan grupper; det handlar även om människors länkar till, och förtroende för, institutioner som exempelvis sjukvården eller socialtjänsten. Underlättare handlar om sådant som tar bort eller minskar integrationshinder, såsom att kunna prata olika språk och ha förståelse för olika kulturer.

I perspektiv av superdiversitet blir det problematiskt att prata om band inom grupper och broar mellan grupper, eftersom det i själva definitionen av begreppet inte finns några givna grupper såsom människor födda i ett visst land eller som tillhör viss etnisk grupp (Grzymala-Kazłowska & Phillimore 2019). I ett diversitetsperspektiv är detta en empirisk fråga (även om den inte alltid behandlas så i forskningen, se diskussion kring denna kritik ovan med referens till Foner *et al.* 2019). Däremot är både band och broar centrala, men på kanske oväntade sätt, vilket genomgången av empirisk forskning visar. Gällande underlättare är detta en central aspekt också i ett diversitetsperspektiv, och i detta perspektiv så handlar det om att både enskilda och institutioner bidrar till att öka integration utifrån den diversitet som finns i befolkningen.

Avslutningsvis, i ljuset av diskussionen ovan kring integrationsbegreppet, är de domäner som faller in under markörer och verktyg av särskild relevans för denna rapport. Det är i synnerhet inom dessa domäner som staden kan intervensera och därmed har mest att hämta från internationell forskning. Forskning som rör nationell integrationspolitik är viktig, konsekvenser av denna erfars och hanteras i staden, men den lokala nivån har begränsade möjligheter att påverka denna.

Forskning om städer med omfattande diversitet i befolkningen i ett integrationsperspektiv

Superdiversitet som fenomen syns i städer, inte minst på bostadsområdesnivå. Barnbarnen till personer som anlände som arbetskraftsinvandrare på 1960-talet växer upp tillsammans med barn som själva har eller har föräldrar som invandrat, liksom barn utan migrationserfarenhet i eget, föräldrars eller mor/far-föräldrars led. Till detta kommer en ökad diversifiering av bland annat legal status, migrationsvägar och transnationalitet. Det finns även en omfattande variation mellan platser. En del platser, på stads- eller bostadsområdesnivå, främjar integrationen, andra inte. På en del platser finns utbyggd infrastruktur, ibland i samarbete mellan offentlig, privat och tredje sektor, som stärker människors tillgång till utbildning, arbete och bostad, även när man är nyanländ. På andra platser saknas detta; en del platser är till och med direkt avvisande mot vissa grupper, exempelvis asylsökande eller nyanlända flyktingar.

Detta avsnitt sätter fokus på empirisk forskning om denna omfattande mångfald i ett integrationsperspektiv. Då ansatsen med rapporten är att skapa översikt och diskutera forskning på ett sätt så att denna får relevans för politik och praktiska verksamheter är forskningen tematiserad utifrån en modell av integration som tagits fram just för att öka och stärka utbytet mellan forskning och praktik på området. Enligt denna modell är integration uppdelad i fjorton domäner som sorteras in under fyra huvudområden, så som diskuterats ovan. Lyckad integration beror såväl på medlemmarna i det mottagande samhället och dess institutioner som på de som är nyanlända. I det följande presenteras först forskning i relation till markörer och verktyg, sedan följer sociala kopplingar, därefter underlättare och sist fundament.

3.1 Markörer och verktyg

Denna rubrik omfattar domäner som representerar områden där integration äger rum: (i) arbete, (ii) bostad, (iii) utbildning, (iv) hälso- och omsorg och (v) fritid. Detta är områden dit offentliga interventioner för ökad integration ofta är riktade. Det är dessutom

så att individers framsteg på dessa områden, ofta betraktas som kritiska för en lyckad integrationsprocess. Med den synvända på integration som diversifiering som perspektiv innebär, vänds blicken från att se till olika grupper och deras integration inom olika områden, till hur det mottagande samhället möjliggör för integration i det diversifierade samhället, där alla kan inlemmas och ingå som aktiva medlemmar i samhället. Avsnittet inleds med en studie som sätter fokus på jämställdhetsfrågor mot bakgrund av integration genom utbildning och arbete, därefter presenteras empirisk forskning kopplat till de fem domäner som ingår här.

Crul, Schneider och Lelie (2013, se även Crul 2016) har studerat integration hos en och samma grupp i ett antal europeiska städer, nämligen unga kvinnor och män som är inrikes födda av lågutbildade föräldrar som invandrat från Turkiet. De tar sig an den, inte minst i relation till invandring från muslimska länder, politiserade frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män och rätten att bestämma över sin sexualitet, och integration med fokus på utbildning och arbete. I sina empiriska analyser, som är av både kvantitativt och kvalitativt slag, visar de att skillnaderna mellan olika länder är omfattande. Exempelvis visar de att sex till sju gånger fler går vidare till högre utbildning i Sverige och Frankrike än i Tyskland. En jämförelse av deltagande i arbetskraften i huvudstäder, visar att en överväldigande majoritet av andra generationens turkar i Paris och Stockholm (79% resp. 80%) arbetar, och vanligtvis heltid, särskilt i Sverige. I Berlin är det 43 procent, och i Wien 42 procent av kvinnorna som inte alls deltar i arbetskraften. Skillnaderna ökar om man ser till kvinnor med barn. I Stockholm har barn nästan ingen påverkan på kvinnors deltagande i arbetskraften, men i Tyskland och Österrike är den omfattande: två tredjedelar av andra generationens kvinnor med barn har inte någon anställning, utan de ägnar sig åt att ta hand om sin man och sina barn. Mot bakgrund av dessa siffror, pekar författarna på att medan den politiska debatten i Tyskland och Österrike identifie-

rar konservativa attityder i gruppen med turkisk bakgrund som orsaken till kvinnornas låga arbetskraftsdeltagande, så håller inte denna förklaringsmodell när man tittar på samma grupp i andra länder, som exempelvis Frankrike och Sverige. Istället för gruppen som sådan eller vilka värderingar denna har, är det, menar författarna, tillgång till utbildning och arbete som är avgörande. I de länder andra generationens invandrare från Turkiet fått tillgång till högre utbildning och en bra position på arbetsmarknaden, anammar gruppen en progressiv syn på jämställdhet och HBTQ-rättigheter. I relation till familjheder och oskuld, visar analysen bland annat att oskuld fortfarande är normerande bland unga lågutbildade ur andra generationen, medan högutbildade ställer krav på att själva få bestämma över sin sexualitet. Studiens viktigaste resultat, såsom författarna lyfter det, är att progressiva värden såsom jämställdhet mellan kvinnor och män och rätten att själv bestämma sin sexualitet inte uppnås genom påtryckning om assimilering, utan är en följd av den frigörelse som utbildning och inkomst från arbete utgör. De ur andra generationen som inte klarar skolan och som intar en marginaliserad position på arbetsmarknaden, de känner lägre grad av tillhörighet till värdsamhället, och vänder sig mer mot den egna gruppen och de värden som råder där.

Den betydelse bosättningslandet spelar kan variera över tid, både i det att samhället ändras i sig självt, men också genom att det med tiden får utökad påverkan på de individer som bor där. I en analys av skillnader inom invandringsgrupper, har Crul (2016) visat att det finns skillnader i vilken utbildningsnivå andra generationens invandrare med föräldrar födda i Marocko och Turkiet, uppnår i Amsterdam. Resultaten visar att de yngre respondenterna (18–25 år) når högre utbildningsnivå än de äldre (25–35 år), och att detta dels hänger samman med att föräldrarnas attityd till skolan ändrats så att de lägger mer tid på att stötta barnet i studierna, dels att skolans pedagogiska och sociala stöd förbättrats så att den stöttar nyanlända familjer bättre.

Mot bakgrund av dessa insikter, som pekar på vikten av strukturella skillnader mellan olika länder och städer, i detta fall så som de gestaltar sig genom utbildning och arbete, men även hur olikhet i egenskaper hos enskilda personer spelar in i integrationsprocessen, presenteras nu forskning som sätter fokus på de verksamheter och organisationer som ska omsätta den nationella och lokala politiken. Först

presenteras studier som, med avstamp i en förståelse av superdiversifiering, handlar om för- och grundskolan i ett integrationsperspektiv. Därefter följer boende och arbete, socialt arbete och hälso- och sjukvård som verksamheter, samt fritid. Avsnittet avslutas med några studier om implikationer för högre utbildning. De studier som presenteras här, har även viss koppling till den forskning som diskuteras under rubrikerna 'sociala kopplingar' och 'underlättare'.

I Norge ska pedagoger i förskolan (*early childhood education and care, ECEC*) enligt läroplanen bekanta barnen med det mångkulturella samhälle som de ska växa upp i. Mot bakgrund av detta har Sadownik (2020) studerat vilket innehåll styrdokument respektive professionella ger begreppet 'diversitet'. Studien bygger på analys av läroplan och intervjuer med olika grupper av pedagoger, och visar att dessa ger begreppet diversitet olika innehåll, såsom en mer essentialistisk förståelse av olikhet som något som vissa 'andra' förkroppsligar, en förståelse av diversitet som ett socialt sammanhang som professionella, familjer och barn lever i dagligdags, samt en förståelse av diversitet som jämlik delaktighet inom förskolan, oavsett bakgrund eller identitet. Analysen visar hur ett ökat fokus på 'diversitet' i styrdokument, landar olika hos olika professionella. Författarna menar att begreppet har stor potential, men att den även behöver specificeras och det i dialog med det professionella fältet.

I en annan studie av förskolan i Norge, ställer Rosenberg (2020) frågor om hur tidigare forskning kan vägleda pedagoger i undervisningen av barn och unga om nationella tillhörigheter, identiteter och könsroller på ett stödjande och icke-diskriminerande sätt. Hon har genomfört en kunskapsöversikt i sökandet på svar. Forskningsöversikten presenterar flera olika metoder för hur detta kan göras på sätt som öppnar upp och bekräftar diversiteten i barn- och ungdomsgrupper, även när pedagogen själv kanske inte är bekant med denna. Forskningen visar också, att även om intentionen är att låta barn och ungdomar bekanta sig med olikhet som ett sätt att stärka jämlikhet och respekt, så kan aktiviteterna få motsatt effekt, genom att barnen och ungdomarna tar till sig stereotypa eller snedvridna attityder. Detta kan leda till icke-inkluderande lärmiljöer där några av barnen och ungdomarna erfar att deras bakgrund eller kultur inte hör ihop med resten av gruppen. Även om detta till viss del handlar om att använda utarbetade och väl valda aktiviteter, handlar det i hög grad också om

pedagogernas kunskap, träning och självreflektion i genomförandet av aktiviteterna (Rosenberg 2020).

I en studie om hur förståelsen av superdiversifiering som en fråga om etik, utvecklas över tid hos professionella i förskolan, har Lamminmäki-Vartia och kollegor (2020) intervjuat studenter i slutet av utbildningen och professionella med kort tid i professionen i Finland. Intervjuerna pågick under ett år, och visar hur professionalism utvecklas i komplexa överväganden mellan både det som uppfattas som tillhör arbetsmiljön och det personliga. Vidare har Chan (2020), med fokus på Nya Zeeland, diskuterat hur superdiversitet och kritisk multikulturalism som ramverk, kan bidra till en synvända och bekräfta olikhet, utan att samtidigt förstärka ett vi-och-dom-tänk som underbygger social differentiering. Författaren föreslår vad hon kallar ett "transformativt tillvägagångssätt", vilket innebär att pedagoger ska arbeta på att bygga relationer och att samarbeta med migrantfamiljer. I detta arbetssätt finns inte några mallar, utan det är ett arbetssätt som innebär oförutsägbarhet, instabilitet och osäkerhet. Arbetssättet innebär även att pedagoger tillsammans med migrantfamiljer sätter samman lokala läroplaner att arbeta utifrån, som en metod att ifrågasätta och utveckla dominerande praktiker i förskolan, och integrera kunskap och kunskapsformer som dessa annars är utestängda från. Inspirerad av förskolans läroplan på Nya Zeeland (*Te Whāriki*) och med empiriskt fokus på två invandrarpojkar i förskolan på Island, har Karlsdottir och Einarsdottir (2020) analyserat hur deras kunskaper och aktörskap utmanades i barngruppen, och att de riskerade att hamna utanför, men också hur detta kunde vändas genom interventioner från förskolelärarna. Författarna pekar på att det inte finns några färdiga modeller för hur förskolelärare kan motverka marginaliseringsprocesser gentemot barn med migrationsbakgrund, men att den professionella rollen ger utrymme för detta.

När det gäller boendedomänen, pekar Ager och Strang (2008) på att boendet överlag är avgörande för nyanländas fysiska och känslomässiga välmående, men även för deras förmåga att 'känna sig hemma'. Vanligt förekommande indikatorer för boende ser till boendets storlek och standard, liksom upplåtelseform och säkerhet. I deras empiriska undersökning kom dessa aspekter emellertid sällan på tal, där var fokus istället på sociokulturella aspekter såsom värdet av långvariga relationer inom bostadsområdet som associerades med att man är 'bosatt' i ett område.

Nyanlända beskrev grannar och grannskapet som viktiga för att kunna dra lärdomar från personer som är 'etablerade'. I perspektiv av superdiversitet, lyfter Biehl (2015) att boendet står för olika saker för olika personer, även inom samma fastighet eller område. Empiriskt fokus är på ett bostadsområde i Istanbul med hög andel boende med migrationsbakgrund. Utifrån etnografiskt fältarbete beskriver hon hur ett par från Uzbekistan, som under fem år bott i Istanbul utan papper och som har svartjobb som ger en del inkomst, och vars barn bor kvar i Uzbekistan, sparar alla pengar de tjänar till huset i Uzbekistan. De gör inget för att 'känna sig hemma' i Istanbul utan målet är att kunna leva ett bra liv i Uzbekistan. Att eftersöka bättre boende i Istanbul, som också skulle kosta mer, är därför inget de önskar. I samma fastighet bor ett par från Senegal, även de har ett barn som är kvar i Senegal. De befinner sig i Istanbul med ett falskt visum de köpt, och de har svårt att hitta arbete så att de kan klara sig. De delar lägenhet med många andra och boendesituationen är ovärdig, men de har inget annat val än att bo kvar då de har mycket begränsade ekonomiska resurser. I en tvårumslägenhet bor fem flyktingpojkar från Guinea. De har flyttat dit från en institution för ensamkommande där allt kändes främmande, däribland språket, maten och sovsalen. I lägenheten känner de sig mer hemma, och de kan hjälpa varandra. Dessa empiriska exempel illustrerar hur olika personer både har olika juridisk status och position på arbetsmarknaden, vilket påverkar tillgången till bostad, men också att de uppfattar, förstår och relaterar till boende på olika sätt, även i samma bostadsområde.

Arbete som domän har en helt avgörande betydelse för integration. Det är förmodligen även det mest beforskade integrationsområdet. Ager och Strang (2008) lyfter att arbete inverkar på möjligheten att vara ekonomiskt självständig och att kunna planera sin framtid, sitt boende, vilka man umgås med och överlag individens självkänsla och självtillit. Det handlar inte bara om att ha ett jobb, utan även ett jobb som motsvarar den utbildning och erfarenhet man har. Det är därför, fortsätter Ager och Strang, centralt med program som möjliggör för nyanlända att få tidigare utbildning och arbetslivserfarenhet tillgodosått i bosättningslandet. I det perspektiv som denna rapport anlägger, det vill säga ett fokus på organisationer och verksamheter, hamnar fokus här på arbetsgivare och arbetsplatser. Medan mycket av forskningen ser till individens integration

på arbetsmarknaden, det vi dagligdags kallar arbetsmarknadsintegration, är vi här istället intresserade av arbetsplatsintegration. Detta handlar om hur rekryteringsprocesser går till, och hur arbetsplatsen som organisation hanterar diversifierade personalgrupper, det vill säga, hur arbetsgivare arbetar för att bygga upp en diversifierad personalgrupp och sedan hanterar olikheten bland de anställda. Armstrong (2011) har genom en kunskapsöversikt sökt svar på frågor om vilka anledningar arbetsgivare anger till varför man ska ha en diversifierad arbetsgrupp, hur organisationer gör för att skapa en diversifierad personalgrupp, samt hur organisationerna hanterar olikheten när den väl är på plats. De refererade studierna handlar uteslutande om USA, där många organisationer har strategier för att öka och hantera diversitet på arbetsplatsen. Författaren identifierar tre anledningar som motiverar organisationer att verka för en diversifierad personalgrupp. Det handlar om att följa lagen, som exempelvis att rekryteringsprocesser ska vara jämställda och att diskriminering inte får förekomma. Vidare handlar det om organisationens varumärke, det vill säga att organisationen utåt gärna marknadsför sig som en organisation med en diversifierad personalgrupp, samt att organisationer upplever att diversifieringen av personalgruppen har ett egenvärde, det vill säga, organisationen blir starkare och mer lönsam med en diversifierad personalgrupp. Hur en organisation motiverar varför de har en diversifierad personalgrupp, påverkar hur de sedan arbetar med detta i organisationen. Det förekommer att organisationen ignorerar, assimilerar, tolererar eller integrerar de olikheter som den diversifierade personalgruppen rymmer. Vidare identifierar författaren hur organisationer som vill dra nytta av olikhet i personalgruppen kan arbeta. Det handlar bland annat om att hur man sätter samman arbetsgrupper, hur man definierar arbetsprocesser och kommunikationsstrategier inom gruppen. Författaren pekar även på att diversifierade arbetsgrupper inte alltid meddetsamma realiserar sin potential, utan att det kan krävas att gruppen får arbeta ihop sig.

Med fokus på socialt arbete, har Boccagni (2015) i en litteraturgenomgång ställt frågor om hur diversitet och superdiversitet som perspektiv kan bidra till att utveckla forskning och praktik. I sin genomgång börjar han med att dela in tidigare forskning och diskussion om socialt arbete med 'etniska' klienter i två inriktningar. Den ena behandlar frågan i termer av kulturkänslig (culturally sensitive) eller kulturkompe-

tent (culturally competent) praktik, men överlag säger den litteraturen inget om vad detta innebär rent praktiskt. Diskussionen pekar på behovet av att utbildningen tränar studenterna i detta; samtidigt som en diskussion om organisationers och verksamheters ansvar i frågan lyser med sin frånvaro. Den andra inriktningen behandlar frågan i termer av anti-rasistiskt och anti-förtryckande socialt arbete, och ser mer till strukturella förhållanden, även i mötet mellan klienter och socialarbetare. Inom den första inriktningen kan diversifiering som perspektiv bidra till lösa upp essentialiserade förståelser av kultur och etnicitet, och i den andra till att stärka fokus på socialarbetarnas egna attribut och hur detta påverkar mötet med klienter. Författaren är försiktig med att dra alltför positiva slutsatser kring vilket bidrag superdiversifiering som perspektiv kan bidra med. För att superdiversitet som perspektiv ska kunna ta plats inom organisationer och verksamheter, där det har potential, krävs en ordentligt om-tänk kring olikhet och integration så som detta gestaltar sig i mycket av det sociala arbetes praktik. Superdiversifiering som perspektiv pekar på behovet av flexibla, open-ended och individuellt anpassade lösningar för klienter med migrantbakgrund, vilket i sin tur kräver resurser hos både organisationer och de professionella, såsom utbildning, handledning och minskad arbetsbelastning, som måste tas med i beräkningen.

En belgisk studie vid en organisation som hjälper föräldrar som väntar eller nyligen fått barn i ett utsatt bostadsområde i Ghent, visar hur socialarbetarna i sin professionella praktik erfar och möter superdiversifieringen hos familjerna. (van Robaeys *et al.* 2018). Författarna delar in socialarbetarnas erfarenheter i tre grupper: social utsatthet hos klienterna, spänningar mellan å ena sidan personliga och å andra sidan professionella värderingar, samt hur avsaknaden av kontinuitet i kontakten med den superdiversifierade klientgruppen utmanar deras professionella kompetens. Författarna diskuterar även hur etnisk och kulturell olikhet i sig självt inte utgör någon sådan utmaning, istället är social utsatthet hos klienterna det centrala tema som socialarbetarna lyfter fram. Utsattheten har bland annat sin grund i klienternas olika juridiska status. Dessa olika status är ett resultat av migrationspolitiken som syftar till att strama åt invandringen, och den har även en avgörande påverkan på diversifieringen av fattigdom. Det finns omfattande skillnader, skriver författarna, mellan personer med belgiskt medborgarskap, asylsökande, flyktingar

och medborgare i ett annat EU-land. Personer i papperslöshet är väldigt begränsade gällande vilket socialt stöd och vilken social service de kan efterfråga. Denna differentiering av legal status leder till ökad ojämlikhet. Socialarbetarna i den studerade organisationen möter denna komplexitet på en daglig basis, vilket illustreras genom en mängd intervjuutdrag. Avsaknaden av professionella och institutionella ramar för att på ett adekvat sätt svara på allvarliga former av utsatthet som de möter hos klienterna, inte minst hos klienter med oklar juridisk status, gör att socialarbetarnas upplevelse av maktlöshet. Ibland kan det leda till att socialarbetare ger stöd på frivillig basis utanför den professionella verksamheten, även när de själva egentligen inte tycker att det är en bra idé men de ser inget annat sätt att förhålla sig till vissa situationer. Den tredje aspekten som socialarbetarna lyfter som utmanande handlar om att klienterna avviker utan förvarning. Det är inte svårt att förstå att detta utgör en svårighet i det sociala arbetet. Detta har även koppling till 'stabilitet', som ju utgör en funktionell domän för integration och som diskuteras nedan. Slutligen, det är möjligt, resonerar författarna, att det att etnisk och kulturell diversitet inte var något som socialarbetarna själva lyfte som en utmaning för det sociala arbetet, har sin grund i att de har strategier som faktiskt fungerar. En strategi de har är att de jobbar med alla familjer, inte bara 'standardfamiljer', utan även familjer där föräldrar och barn tillfälligt lever isär, kanske i olika länder. Detta gäller även när familjer är diversifierade gällande språk, traditioner, och mycket mer. Inom organisationen var det ett viktigt ställningstagande att man jobbar med alla typer av familjer, och att man respekterar varje familjs individualitet (van Robaeys *et al.* 2018). Författarna avslutar med att slå fast att superdiversitet är en viktig referensram för att förstå den verklighet en växande grupp klienter lever i, och vad det innebär att som socialarbetare verka i ett sådant sammanhang.

Med fokus på hälso- och sjukvården, har Phillimore (2015), i ett diversifierat bostadsområde i West Midlands (Storbritannien), studerat de boendes tillgång till mödravården. Studien tog avstamp i en jämförelsevis hög barnadödlighet och mödrars begränsade kontakt med mödravård i området, särskilt att kontakten inleddes i ett sent skede av graviditeten. Medan barnadödlighet och mödrars kontakt med mödravården ofta problematiseras utifrån mödrars födelseland eller etnicitet, visade denna studie, som blickade bortom dessa variabler, att dessa inte alls

var avgörande för mödrarnas kontakter med mödravården. Författaren kunde inte se att utrikes födda mödrar undervärderade kontakten med mödravården, eller att kontakt sent i graviditeten var särskilt uttalat i någon särskild etnisk grupp. Istället hängde detta samman med juridiska, strukturella och institutionella faktorer, som att asylsökande och papperslösa trodde att de inte hade tillträde, och att de som hade kontakt med mödravården tvingades flytta för att byta boende till följd av asylprocessen eller att de erhöll uppehållstillstånd, och därmed förlorade kontinuitet i kontakten med mödravården. I en annan, bredare studie, har Phillimore och kollegor studerat hur boende i diversifierade bostadsområden bygger sin sociala trygghet genom att sy ihop den utifrån de instanser som de har att tillgå, både i den formella och informella samhällssfären (Phillimore *et al.* 2021). Författarna kallar detta *welfare bricolage*⁵, och de ser dels till hur boende som aktörer syr ihop skydd mot utsatthet, men även till hur offentliga och andra verksamheter fungerar i relation till detta, samt hur denna dynamik utspelar sig olika beroende av de mer övergripande välfärdssystemen i Portugal, Storbritannien, Sverige och Tyskland.

Fritid som domän handlar om sådana aspekter som medlemskap i föreningar och deltagande i organiserade aktiviteter. Det finns en föreställning om att detta leder till ökad integration. Två studier som ser till en basketbollklubb och en fotbollklubb i diversifierade sammanhang, visar att sådana miljöer både kan stärka sammanhållning och öka konflikter. Callaghan, Moore och Simpson (2018) visar hur en basketbollklubb leder till stärkt social sammanhållning och ordning, och motverkar förväntningar om stereotypa konflikter och kaos. Analysen visar även på kreativa former av kommunikation över språkliga barriärer. Som kontrast, visar Rosbrook-Thomson (2018) hur mångfalden i en fotbollklubb kläs i en grov språkdräkt som plockade upp stereotyper om olika grupper. Författaren härleder detta sätt att prata, till klubbmedlemmarnas gemensamma erfarenheter av fientlighet gentemot dem som outsiders i samhället. Även om denna hantering förhandlades och mjukades upp bland klubbmedlemmarna, skapade den också spänningar och motsättningar.

Den ökade komplexitet som diversifieringen av befolkningen innebär, har även implikationer för högre utbildning, inte minst professionsutbildningar. Det handlar om i vilken grad utbildningar som exempelvis sjuksköterskeutbildningen (Dupin *et al.* 2019),

socionomutbildningen (Hendriks & van Ewijk 2019) och lärarutbildningen (Li *et al.* 2021) förbereder studenter för arbete i det superdiversifierade samhället, men också om hur utbildningarna själva förmår att inkludera diversifierade studentgrupper (se diskussion ovan med referens till Crul *et al.* 2013). Detta inbegriper dels själva kunskapsstoffet i utbildningarna, det vill säga vilken slags kunskap och kunskapssyn utbildningarna förmedlar om exempelvis 'integration', 'kultur' och 'minoriteter', och därigenom bidrar till att reproducera eller bryta ned stereotyper och sociala hierarkier mellan grupper. I utbildningssammanhang, involverar denna dynamik både relationen mellan lärare och studenter, och relationer inom lärar- och studentgrupperna var för sig. I praktiken, det vill säga i professionsutövandet som kommer efter utbildningen, handlar det om att ha tillgång till metoder som kan bidra till att motverka stereotyper och sociala hierarkier, på vårdcentralen, i klassrummet eller på socialkontoret, som bidrar till ökad social differentiering.

3.2 Sociala kopplingar

I den modell som Ager och Strang (2004; 2008) föreslår är sociala kopplingar (*social connections*) avgörande för hur integration gestaltar sig på lokal nivå. Detta omfattar tre domäner, sociala band (*social bonds*), sociala broar (*social bridges*), och sociala länkar (*social links*). Band refererar till sociala relationer mellan personer inom samma grupp och broar till sociala relationer mellan personer från olika grupper. Sociala länkar refererar till individers relationer till institutioner på lokal och nationell nivå, såsom skolan, polisen eller försäkringskassan. Det finns en stark samsyn, både i forskning, politik och praktik, om vikten av broar för integration av nyanlända migranter och social sammanhållning. Terminologin är hämtad från Robert Putmans arbete och utgår överlag från givna etniska och religiösa grupperingar. I ett diversitetsperspektiv är detta problematiskt, men detta betyder inte att band, broar och länkar inte är relevanta, tvärtom så finns det en ganska omfattande diskussion om hur olikheten påverkar relationer i bostadsområden och städer. En förtjänst med den ingång som superdiversitet ger, och som empirisk forskning även sätter fokus på, är att integrationsfrågan tänjs ut till att omfatta både personer med inhemsk och migrationsbakgrund, det vill säga både den så kallade minoritets- och majoritetsbefolkningen. Även om Ager och Stangs modell i sig skriver fram inte-

gration som en tvåvägsprocess, så förstärks detta synsätt här i och med att sociala relationer mellan grupper på områdesnivå problematiseras som en tvåvägsprocess. Ytterligare en aspekt som superdiversitet som perspektiv för med sig, men som i lägre grad syns i den empiriska forskning som ingår här, är att det finns en öppenhet för att relationer inte per definition är geografiskt avgränsade, utan kan koppla samman individer och familjer i två eller fler länder.

Det finns ett stort antal studier som tar avstamp i att diversifieringen av befolkningen är det 'nya normala'. Bland de studier som faktiskt analyserar dynamiken i detta finns bland annat Wessendorfs studie av människors interaktioner i Hackney, ett av Londons och Storbritanniens mest diversifierade områden. I sin analys av hur kulturell olikhet förhandlas, introducerar hon uttrycket 'alldaglig olikhet' (*commonplace diversity*). Hon använder uttrycket för att beskriva hur etnisk, religiös och språklig olikhet har kommit att upplevas som en normal del av de boendes vardag, så som denna utspelar sig i offentliga (ex. gatan, bussen och affären) och halvoffentliga (ex. skolan och arbetsplatsen) rum. Den alldagliga olikheten är inte alltid självklar, utan präglas av en balansgång mellan att å ena sidan bygga positiva relationer mellan olikheter, och att å andra sidan bibehålla avstånd (Wessendorf 2014). En annan studie, har tagit sig an frågan på ett helt annat sätt. Här är fokus på sociala nätverk hos personer som är födda i USA, och som har minst en förälder född utanför USA, det vill säga personer som vuxit upp med mångfald inom familjen. Analysen visar hur superdiversifiering avspeglas i intervjupersonernas personliga relationer; hur dimensioner av bland annat nationalitet, kultur och religion lyfts fram på olika sätt i deras olika sociala nätverk och kontakter. Intervjuerna ger många exempel på hur kulturell olikhet förhandlas inom familjen, och även negativa erfarenheter av diskriminering och icke-acceptans i exempelvis kompisgäng. Överlag beskriver intervjupersonerna sina erfarenheter av diversifierade sammanhang som positivt, då detta möjliggör interkulturell kontakt och ökad kunskap om andra människors kulturer och verkligheter. När intervjupersonerna tillfrågades om vilka fördelar 'dubbelt arv' ('double heritage') för med sig, svarade alla att deras flerkulturella familj gett dem en öppenhet inför andras erfarenheter som något positivt. Detta, hur diversifieringen inverkar på sociala relationer och hur kulturell olikhet förhandlas, menar författarna har implikationer för hur man bör arbeta

med och inter文enera i familjer (Álvarez-Pérez & Harris 2022). I linje med denna studie, har Tran (2019) i en stor amerikansk intervjustudie med barn till både inrikes och utrikes födda föräldrar som växt upp i etniskt homogena respektive heterogena samhällen, visat att medan dessa unga vuxna överlag är positivt inställda till diversitet, så spelar kontexten stor roll för hur bekväma de är med diversitet. Personer som är uppvuxna på platser som präglas av diversifiering är mer bekväma med detta, medan det kan väcka osäkerhet hos personer som är uppvuxna på platser där de inte har kontakt med människor från andra etniska eller religiösa grupper.

Det finns även studier, som visar hur konflikter ökar i diversifierade sammanhang, det vill säga där diversifiering inte alls blir det 'nya normala', och det trots interventioner som syftar till att minska konflikter och stärka positiv interaktion mellan grupper. Wekker (2019) har undersökt hur socialarbetare i ett diversifierat bostadsområde i Amsterdam verkade för att stärka integration som en tvåvägsprocess. Mer specifikt undersökte hon hur socialarbetarna bistod inhemska holländare att anpassa sig till den gällande realitet där de inte längre är i numerisk majoritet. Data samlades in i en samfällighetslokal (*community center*) där föreståndaren och en grupp socialarbetare arrangerade olika verksamheter som syftade till att möjliggöra möten mellan personer från olika grupper och med olika bakgrund som bor i området. Aktiviteterna bestod bland annat av föreläsningar och gemensamma middagar. Trots att ansträngning gjordes, besöktes aktiviteterna framförallt av äldre, vita personer med arbetarklassbakgrund. Det var få personer med annan bakgrund än holländsk som deltog. Analysen visar hur aktiviteterna på olika sätt stärkte en vi-känsla hos de vita arbetarklass-besökarna, och avståndet växte till både verksamheten och 'andra' boende i området, det vill säga boende som är etniskt, religiöst eller på annat sätt icke-holländsk. Denna dynamik hämtade resonans i klasskillnader; kaféverksamheten präglades av en medelklassnorm där socialarbetarna blev de 'goda' och 'öppensinnade' som är positiva och omfamnar kulturell diversifiering, samtidigt som besökarna blev de 'trångsynta' och 'omoraliska' som inte per automatik omfamnade detta. Sammantaget visar artikeln hur interventioner med en intention att stärka öppenhet och sammanhållning på områdesnivå, kan bidra till att stärka motsättningar och konflikt.

En liknande iakttagelse gör Mepschen (2019), även

detta utifrån en studie i Amsterdam. Analysen bygger på etnografiskt fältarbete i ett diversifierat bostadsområde med en problematik som föranlett kommunen att ta fram ett områdesutvecklingsprogram. Den data som ligger till grund för analysen har bland annat samlats in i samband med en festival som kommunen arrangerade för att fira stadsförnyelsen i området. Under festivalen presenterade områdesföreningar sig och kommunala tjänstepersoner förklarade områdesutvecklingsplanerna och hur dessa ska bidra till en bättre, säkrare och vackrare stadsdel. Planerna innehöll bland annat rivning av subventionerade hyresrätter (så kallad social housing) och uppförande av äganderätt och hyresrätter med högre hyra. Detta kan ses som ett skifte i politisk strategi, där kommunen tidigare såg till behoven hos invånarna och byggde bostäder efter detta, men nu istället ser till förnyelse av specifika geografiska områden och bygger bostäder för att attrahera mer önskvärda boende. Vid sidan av festivalen samlades boende som inte såg någon anledning att fira kommunens områdesutvecklingsprogram. Detta var mestadels personer med holländskt ursprung och som bott länge i området, men som skulle bli tvungna att flytta om planerna för området iscensattes; det var personer med känslomässiga band till området och som hade mycket att förlora på att området förändrades. Analysen visar hur utvecklingsprogrammet skapar motsättningar både mellan 'det vanliga folket' som riskerar att bli bortkörda från sitt bostadsområde och 'etablissemangen' som verkar för att denna politik genomförs, men också mellan personer med inhemskt ursprung och med migrationsbakgrund. Vidare, argumenterar Mepschen, bidrar de negativa diskurser politiken producerar om boende i vissa bostadsområden och om etniska grupper, till att förstärka konflikter och motsättningar i områden och mellan grupper.

Överlag är det en viktig lärdom, att interventioner på områdesnivå som syftar till att minska konflikter och stärka sammanhållning mellan grupper, kan ha motsatt effekt. En studie med en jämförande ansats visar på sådana skillnader. Den handlar om människors interaktioner i fyra superdiversifierade bostadsområden, två i Lissabon och två i Granada, två städer som båda har en historia märkt av sammanblandning, sammansmältning och erövring av land och folk, och där denna historia satt sig på lite olika sätt i de olika bostadsområdena. Analysen visar hur kulturfestivaler i tre av bostadsområdena, som alla initierades av

kommunen med syftet att stärka interkulturell dialog och förståelse, men som genomfördes på olika sätt också kom att påverka interaktionen mellan de boende på olika sätt. När genomförandet av festivalen engagerade de boende och stimulerade interaktionen mellan dem, bidrog den till att stärka samlevnad och bryta ned stereotyper, men när genomförandet bestämdes uppifrån och inte involverade medlemmarna från de migrantföreningar som fick ansvar för festivalen eller andra boende i området, och där icke-migranter inte förväntades delta, fick festivalen, åtminstone i vissa delar, motsatt effekt i det att negativa föreställningar (om 'kulturchock') kopplades till vissa grupper och förstärktes (Padilla *et al.* 2015).

En huvudpoäng med superdiversifiering som perspektiv, är en öppenhet för diversifiering inom 'givna' grupper, såväl de som 'anländer' som 'inhemska'. Sociala nätverk har länge betraktats som avgörande för hur både migrationsprocessen och bosättningsprocessen gestaltar sig för migranter. Men även om en stor del av migrationsforskningen utgår från att nyanlända söker sig till platser där landsmän med vilka de delar språk redan är bosatta, så är det de facto många migranter som anländer på egen hand och utan eller med ett väldigt begränsat socialt nätverk. Kunskapen om hur bosättningsprocessen hos dessa individer ser ut är begränsad. Wessendorf (2019) har, i en analys av vad hon kallar 'pionjärmigranter' (pioneer migrants) visat hur initiala kontakter ofta togs med personer från samma etniska grupp, men att de flesta sedan byggde ut sitt nätverk på andra sätt, såsom efter gemensamma intressen, gemensam utbildningsbakgrund eller gemensamt språk, även om de inte kom från samma land. Oviljan att bygga nätverk med personer med samma ursprung varierade mellan de olika forskningsdeltagarna, men var bland annat grundad i ansträngningar att lära sig engelska, politiska spänningar, könsrollsmönster och upplevelser av social kontroll. Wessendorf påpekar även att dessa varierade mönster av nätverksbyggande hos pionjärmigranter, till viss del är beroende av att de har ett jämförelsevis stort kulturellt kapital i form av utbildning och språkkunskaper, och att migranter med lägre sådant kapital i högre grad är hänvisade till personer inom den egna etniska och språkliga gruppen. Exemplet med pionjärmigranter understryker vikten av att se till migrationsprocessen och bosättningsmönster bortom invariant grupptänkande. Ur ett motsatt perspektiv har Schiller (2021) studerat reaktionerna hos den lokala befolkningen, i samband

med etableringen av en stor flyktingmottagning år 2015 i Tyskland. Flyktingmottagningen anlades i ett urbant ytterområde som sedan ett antal år genomgått ett områdesutvecklingsprogram, bland annat mot bakgrund av nedläggning av industrier och social utslagning. Medan första intrycket är att den inhemska befolkningen genomgående reagerade negativt på detta beslut, så visar en närmare granskning att så inte var fallet. De boende reagerade olika, från att protestera emot anläggningen till att på en praktisk nivå bistå de asylsökande.

3.3 Underlättare

Under rubriken underlättare (*facilitators*) samlas fem domäner som utgör viktiga nycklar till lyckad integration: (i) språk och kommunikation (*language and communication*), (ii) kultur (*culture*), (iii) digitala färdigheter (*digital skills*), (iv) säkerhet (*safety*) och (v) stabilitet (*stability*). Avsaknaden av exempelvis språk för kommunikation med det vidare samhället, eller avsaknaden av trygghet och stabilitet i bostadsområdet man bor i, hindrar integrationsprocessen. Interventioner, i både politik och verksamheter, handlar här om att underlätta integrationsprocessen på lokal nivå genom att undanröja hinder. Avsnittet inleds med ett fokus på språk och diversifiering. Sedan följer en diskussion om trygghet och stabilitet, vilket har koppling till forskning om bostadsområden som diskuterats ovan. Digital färdighet är en viktig aspekt av integration, det är även en fråga som analyseras i ljuset av superdiversifiering, men publikationer som diskuterar detta i relation till integration ingår inte i urvalet.

Det finns en stor samstämmighet kring att kulturell kompetens är centralt för att kunna inlemmas i det vidare samhället. Att kunna prata bostättningslandets huvudspråk ses som nödvändigt för integrationsprocessen. I exempelvis Storbritannien ses avsaknaden av kunskaper i engelska språket som ett hinder för social interaktion, ekonomisk integration och deltagande i samhället. Deltagande i engelskundervisning ses överlag som en lösning på detta, trots att uppnådd effekt av sådana korta studieprogram är begränsad, och till och med inadekvat för personer med studiesvårigheter (Ager & Strang 2008, s. 182). Och det är knappast kontroversiellt att säga att det samma gäller i Sverige.

Med avstamp i integration som en tvåvägsprocess, är språkfrågan även en utmaning för det mottagande samhället och dess institutioner. Ager och

Strang (2008) närmar sig detta som en fråga om översättning och tolkning. De pekar på att översättnings- och tolkservice i Storbritannien har kritiserats för att hindra nyanländas inläring av engelska språket och därmed av integrationsprocessen, men att det finns mycket forskning som visar att sådant språkstöd är viktigt i den tidiga bosättningsprocessen och fram tills man kan språket, vilket tar olika lång tid för olika personer. Superdiversitet som perspektiv förskjuter denna fråga ytterligare, och gör den dessutom till en fråga med bred relevans, även bortom gruppen nyanlända.

Kontaktytan mellan språk och superdiversifiering är ett etablerat forskningsområde inom sociolingvistik (ex. Blommaert, Rampton & Spotti 2011; Arnaut, Blommaert, Rampton & Spotti 2012, 2016; Arnaut, Karrebæk, Spotti & Blommaert 2017; Creese & Blackledge 2018). På ett övergripande plan kan man säga att superdiversifiering som perspektiv här bidrar till att förskjuta själva den ontologiska grunden för studiet av språk. Med andra ord, superdiversitet som perspektiv erbjuder här en verklig synvända. Blommaert och Rampton (2011, 2016) diskuterar detta utifrån tre områden: språk, gruppindelningar efter talat språk (ex. svensktalande) och kommunikation.

Gällande språk så innebär detta att man vänder sig bort från den traditionella förståelsen av språk som något som är bestämt och avgränsat, och ofta förknippat med ett land som exempelvis tyska, spanska eller ryska. Detta leder i sin tur vidare till ett ifrågasättande av hur vi tänker kring grupper som tysktalande, spansktalande och rysktalande. Med detta synsätt, menar man, blir monolingualism normerande och att flerspråkiga praktiker, särskilt när dessa involverar migrationsdriven flerspråkighet, framstår som avarter och mindre värda. Den utveckling som bygger på superdiversitet som perspektiv, innebär därför även ett ifrågasättande av den etablerade terminologi som finns kring modersmål, tvåspråkighet (bilingualism) och flerspråkighet (*multilingualism*), och som strukturerar både politik och praktik, och även en stor del av forskningen liksom hur vi till vardags förstår och pratar om språk. Slutligen inbjuder denna synvända att se till språk som ett verktyg för kommunikation, inte ett självändamål i sig självt. Detta föreskriver en öppenhet för att individer har skilda språkliga repertoarer och resurser, inräknat varierande läs- och skrivkunnetlighet liksom blandning av stilar, och att detta får olika betydelser i olika sammanhang (Blommaert & Rampton 2011, 2016). Av relevans för denna rap-

port, är att det ändrade synsätt som denna utveckling involverar, ligger till grund för transspråkande (*translanguaging*) som begrepp och perspektiv, och i vissa sammanhang även som en pedagogisk metod, så som diskuterats ovan i relation till lärande i förskola och skola. Duarte och Gogolin (2013) har utifrån en studie om språkligt superdiversifierade klassrum i städer, pekat på hur flerdimensionell den språkliga diversifieringen kan vara. Det kan, exempelvis, handla om att en elev som är tredje generationens invandrare har väldigt begränsad tillgång till ett visst språk, samtidigt som det finns en annan elev som är nyanländ och har samma språk som sitt första språk; det kan även handla om elever som pratar flera språk hemma, eller som bott i flera länder under längre eller kortare perioder och därmed pratar flera språk i varierande grad (s. 14). Vidare pekar de på hur olika skolor tar sig an denna språkliga diversifiering på olika sätt, exempelvis i vilken grad undervisning planeras så att denna reflekterar klassens språkliga dynamik. Överlag utgör språköverskridande praktiker som stärker språklig diversifiering som resurs, istället för som en avart eller 'dåligt språkanvändande', framgångsfaktorer. Duarte och Gogolin beskriver bland annat hur vissa skolor har metoder som reglerar balansen mellan användandet av olika språk, så att alla språk används. Detta bidrar även till en metakognitiv förståelse för språk och språkanvändning. Vidare förekommer det att skolor rekryterar lärare så att dessa kan vara positiva förebilder för språklig diversifiering, det vill säga, de rekryterar lärare som talar flera språk.

Domänerna säkerhet och stabilitet har flera beröringspunkter med varandra. Undanröjandet av hinder för integration handlar här om att boende känner sig säkra och trygga i området de bor i, och att det finns en stabilitet kring boendet. Säkerhet handlar bland annat om att det inte förekommer våld och att området känns fredligt. Stabilitet handlar bland annat om att kunna bygga varaktiga relationer och nätverk i området. Flyttar hindrar detta, och det har negativ inverkan på både de som flyttar och de som bor kvar. Detta illustreras i intervjuerna med de nyanlända flyktingar som Ager och Strang (2008) gjort. Här är upplevelsen av personlig trygghet helt avgörande för att de nyanlända skulle känna sig 'integrerade'. Detta omfattade både frånvaron av fysiskt och verbalt våld såsom verbala påhopp, men det att ett bostadsområde uppfattades eller beskrivs som hotfullt, hade också negativ inverkan på känslan av att 'tillhöra' och ta ansvar för ett bostadsområde. En hög

grad av in- och utflyttning från ett område omöjliggjorde en känsla av områdesgemenskap. Denna dynamik belyses även i ovan refererade publikationer om hur superdiversifiering blir det nya normala eller inte, och hur det kan förstås i relation till olika former av områdesinterventioner.

3.4 Fundament

Denna rubrik (*foundation*) består av endast en domän, nämligen rättigheter och skyldigheter (*rights and responsibilities*). Idéer och föreställningar kring integration i relation till medborgarskap och de rättigheter och skyldigheter som följer med detta, varierar mellan länder. Ager och Strang (2008) diskuterar detta i relation till länders olika sätt att förstå och forma nationell tillhörighet (*nationhood*). De illustrerar med hur nationell tillhörighet formats på olika sätt i Tyskland och Frankrike. I Tyskland bygger nationell tillhörighet på en idé om ett gemensamt ursprung. Medborgarskapet följer därför blodsband (*ius sanguinis*), vilket innebär att tyskt medborgarskap följer i rakt nedstigande led från föräldrar. Som en konsekvens, har det historiskt varit svårt för invandrare och deras barn att erhålla tyskt medborgarskap. I Frankrike däremot, bygger nationell tillhörighet på en idé om att invånarna väljer sin tillhörighet. De som är födda i landet kan erhålla medborgarskap (*ius soli*), men det förväntas att man anstränger sig för att bli en del av den franska kulturen och att man aktivt deltar i samhället. Ager och Strang fortsätter sedan med att beskriva utvecklingen i Storbritannien. Här fanns det från 1960-talet och framåt en överlag positiv inställning till mångkultur och etnisk pluralism, där olika grupper samexisterade samtidigt som de behöll sin kulturella särart. Men från tidigt 2000-tal har detta förändrats. Mot bakgrund av upplevt hot, och även våldsamma revolter, från extrema muslimska miljöer som även alstrar terrorism antog debatten en ny skepnad. Detta innebar bland annat en omdaning av hur nationell tillhörighet förstås, och etnisk pluralism kom att ersättas av medborgarskapskurser (ex. Vertovec & Wessendorf 2010; Mouritsen *et al.* 2019). Detta speglar utvecklingen i Sverige, inte minst så som den sett ut sedan hösten 2015.

Med början i en politisk överenskommelse i oktober 2015 (Regeringen 2015) har Sveriges migrationsregim ändrats på ett flertal grundläggande punkter. Flera av ändringarna infördes först genom tillfällig lagstiftning, som sedan permanentats genom ändringar i befintlig och införande av ny lagstiftning. Fler

ändringar är ännu under bearbetning. Ändringarna handlar om regler för invandring och bosättning, men även om ändrade krav gällande introduktion för nyanlända (*etableringsprogrammet*) och förvärv av svenskt medborgarskap.

Ändringarna i invandringspolitiken omfattar bland annat införandet av tidsbegränsade uppehållstillstånd för flyktingar och strängare krav för familjeåterförening. Ändringarna infördes först genom en tillfällig lagstiftning i juli 2016 (Prop. 2015/16:174), och är sedan juli 2021 permanentade (Prop. 2020/21:191). Ändringarna omfattar även ett stärkt fokus på återvandring, och från juli 2016 har reglerna bland annat även ändrats så att flyktingar utan barn som fått avslag på sin asylansökan förlorade rätten till dagersättning. Vidare har kategorin 'övriga skyddsbehövande' tagits bort och utgör inte längre en grund för beviljande av internationellt skydd i Sverige. Man kan helt enkelt säga att invandringspolitiken stramats åt. Vidare har reglerna gällande både asylsökande, massflyktingar och nyanlända flyktingars boende stramats åt. Boende för asylsökande och massflyktingar regleras genom samma lag, Lagen (1994:137) för mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). Asylsökande (och massflykting) som har ordnat boende på egen hand, det vill säga som bor i så kallat 'eget boende', har enligt LMA rätt till dagersättning⁶. Sedan januari 2020 har asylsökande i 'eget boende' inte rätt till denna dagersättning om 'bostaden ligger i en del av kommunen som vid inflyttningen och under den tid utlänningen bor i den anses ha sociala och ekonomiska utmaningar'. Detsamma gäller för massflyktingar. Värt att notera här är att ungefär halva Malmö anses ha sociala och ekonomiska utmaningar i denna bemärkelse, och det är alltså endast asylsökande och massflyktingar som bor i 'rätt' halva av staden som har rätt till dagersättning för sitt uppehälle. Vidare, i mars 2016 infördes en ny lag, Lag (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning, eller den så kallade bosättningslagen. Denna innebär att kommuner enligt lag är skyldiga att ordna mottagande för nyanlända som anvisas till kommunen. De asylsökande som ordnat boende själv, så kallat 'eget boende', anvisas inte till någon kommun, utan antas bo kvar där de bor. I praktiken innebär detta att vidarebosatta flyktingar och asylsökande som bor på anläggning som anvisas en kommun för bosättning, får tillgång till viss service, inte minst bostadsservice, vilket asylsökande i så kallat 'eget boende' i många fall inte får tillgång till (se ex. Sahlin 2020). Bosättningslagen innebär där-

med en specifik differentiering av tillgång till social service, som bestäms av hur den asylsökande bodde vid tiden för beslut om internationellt skydd.

Ändringarna handlar dessutom om integration i både ett tänkt kortsiktigt och långsiktigt perspektiv. Bland annat är Samhällsintroduktion obligatorisk för asylsökande sedan oktober 2021, och inom Etableringsprogrammet för vissa nyanlända invandrare, i huvudsak flyktingar och deras anhöriga, är det obligatoriskt att läsa svenska språket (svenska för invandrare, SFI) och kursen Samhällsorientering för nyanlända har sedan februari 2020 utökad antal timmar. Vidare, när reglerna om tidsbegränsat uppehållstillstånd permanentades i utlänningslagen i juli 2021, infördes även nya krav för erhållandet om permanent uppehållstillstånd, däribland krav om självförsörjning och att man 'lever ett skötsamt liv'. Gällande integration i ett än mer långsiktigt perspektiv, finns det förslag på att ändra kraven för svenskt medborgarskap. I sina två betänkanden, föreslår Utredningen om språk-

och samhällskunskapskrav för svenskt medborgarskap och andra frågor om medborgarskap (USSMA) att det ska införas krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för förvärv av svenskt medborgarskap (SOU 2021:2; SOU 2021:54), men ännu är beslut inte fattat. Lite förenklat kan man säga att medan introduktionskurser för invandrare när de först introducerades under 1960-talet handlade om hur man gör för att leva i Sverige, så har fokus förskjutits, särskilt under den senare tiden, till att handla om hur man ska vara för att leva i Sverige. Denna förskjutning av de krav som ställs på invandrare och hur 'tillhörighet till nationen' förstås, beskrivs på olika sätt i forskningen, bland annat i termer av att medborgarskapet kulturaliseras som diskuterats tidigare i denna rapport.

Integration och inkluderande tillväxt i Malmö – en sammanfattande diskussion, två tentativa förslag och en fråga

Tillväxtkommissionen har i uppdrag att ta fram kunskapsunderlag för att stärka en inkluderande tillväxt; en tillväxt för alla. Syftet med denna rapport är att ta fram kunskapsunderlag som kan användas för att förbättra och stärka integrationen på lokal nivå i Malmö. Malmö är en stad med en dynamisk migrationshistoria. Historisk statistik visar att Malmö var det län i Sverige varifrån flest personer utvandrade under 1800-talets andra hälft (SCB 2013). Idag är Malmö en av de kommunerna i landet med störst inflyttning av utrikes födda⁷. Faktum är att utan inflyttning av utrikes födda skulle Malmös befolkning varit statisk sedan 1990-talet (Bevelander 2020). Malmö är också en av landets kommuner med omfattande ojämlikhet i befolkningen. Bland de som har lägst inkomst, störst arbetslöshet och flest skolavhopp, är utrikes födda personer överrepresenterade (Salonen 2020). Frågan som denna rapport försöker utreda, är hur staden utifrån tidigare forskning kan verka för minskade klyftor och ökad integration, givet den migrationshistoria staden har och dynamiken i global migration så som denna idag gestaltar sig. I denna sista del av rapporten, presenteras först en sammanfattande diskussion av rapportens genomgång av tidigare forskning. Utifrån denna kommer sedan två tentativa förslag om vad Malmö stad kan göra för att stärka integrationen i Malmö. Ett förslag är mer riktat mot politiken i Malmö, och ett mer mot Malmö stad som organisation, men de ska inte ses som åtskilda. Politik 'görs' på alla nivåer i samhället; politik 'händer' under kommunfullmäktiges sammanträden i rådhuset, vid utvecklingssekreterares och andra tjänstepersoners skrivbord, och i de många och väldigt olika verksamheter som Malmös invånare möter. Det är i alla dessa lager, i kommunfullmäktige, i verksamheters organisation och innehåll, samt hos tjänstepersoner och olika professionella grupper, som 'integration' – oavsett vad vi menar med begreppet – görs. Denna rapport anlägger ett specifikt synsätt på integration, nämligen så som integration som ett område i politik och praktik har relevans i superdiversifierade städer. Politiker,

tjänstepersoner och professionella måste beakta det som har betydelse, annars hamnar politik och praktik fel; interventioner och servicefunktioner blir missriktade och verkningslösa. Rapporten avslutas därför med en fråga om det finns tillräcklig och adekvat kunskap om diversifieringen i Malmö, som kan utgöra relevant underlag för utformning och utveckling av insatser för att stärka integrationen i Malmö.

4.1 Integration är en komplex process och det finns ingen quick-fix

Den modell för integration som använts för att sortera forskningspublikationer om superdiversifiering i ett integrationsperspektiv, föreslår att vi ska tänka kring integration utifrån fjorton olika domäner som delas in i fyra huvudområden (se sidan 15). Modellen är just en modell, och de empiriska beskrivningarna visar med övertygande tydlighet hur dessa olika domäner och huvudområden i praktiken är sammanflätade. De empiriska beskrivningarna visar exempelvis hur nationell politik inte bara leder till en ökad differentiering gällande legal status, utan även hur detta påverkar människors position på arbets- och bostadsmarknaden, men även hur det påverkar relationerna mellan grupper och individer i bostadsområden. Likaså, lokal politik för stadsutveckling, påverkar inte enbart upplåtelseformer i bostadsområden, utan även relationer mellan grupper och individer som bor i dessa. Dessutom, sociala interventioner för att stärka sammanhållningen mellan grupper i ett bostadsområde, kan få motsatt effekt beroende på hur det genomförs. I forskningsgenomgången ovan visar en studie på hur ett sådant projekt bidrog till att förstärka spänningar mellan den inhemska (vita) befolkningen och de med invandringsbakgrund i ett marginaliserat och diversifierat bostadsområde i Amsterdam, i det att den inhemska (och fattiga) befolkningen slöt sig inåt sig själv, istället för att öppna upp och ingå i relationer med personer utanför denna gruppering.

Utbildning är viktigt, både för människors självförverkligande och integration i samhället. Studier vi-

sar hur utbildning och den inkomst denna leder till, påverkar synen på jämställdhet mellan könen och HBTQ-rättigheter. Utbildning bidrar till en mer progressiv syn, medan tidiga avhopp från skolan snarare är förknippat med en mer konservativ syn, åtminstone i det långa loppet. Forskningen visar här även på skillnader mellan olika länders utbildningssystem, men också på den roll skolan som institution och dess personal, från förskolan och uppåt, har i detta. Forskningen visar att förskolor och skolor svarar på olika sätt, vilket innebär att de ibland bidrar till att stärka över- och underordning mellan elevgrupper utifrån exempelvis födelseland eller hudfärg, och att de ibland kan bidra till att bryta ned sådana hierarkier. Skolan kan därmed, beroende på hur den fungerar, bidra till både inklusion och exklusion. Det finns även en koppling mellan hur skolan fungerar, och vilka sociala kopplingar som uppstår mellan individer och grupper vilket i ett längre tidsperspektiv är centralt för integration i samhället.

Superdiversitet som begrepp används ofta för att lyfta fram att befolkningen präglas av många fler etniska grupper än tidigare. Detta är missvisande, då själva huvudpoängen med begreppet är att lyfta fram den ökade diversifieringen inom varje sådan grupp. Det vill säga, hur ser social differentiering ut, inte bara mellan grupper som exempelvis personer födda i Sverige, Irak, Syrien, Danmark, Jugoslavien eller Polen (Malmös sex vanligaste födelseländer), utan även inom varje sådan grupp. I sin förlängning kan den synvända som superdiversitet innebär, öppna upp för att det i själva verket är andra aspekter än just födelseland (eller etnisk tillhörighet, religion, etc.), som är avgörande för hur social differentiering gestaltar sig i ett visst sammanhang. Även om de flesta sådana aspekter inte alls är nya som sådana, varken för politik, praktik eller forskning, så är det ökade fokus på dynamiken och interaktionen mellan olika aspekter nytt. Vidare lyfter superdiversitet som perspektiv även fram några aspekter som inte beaktats på ett systematiskt sätt i tillräcklig grad, däribland diversifieringen av legal status och migrationsvägar. Personer som innehar legal status som asylsökande, massflykting, papperslös, EU/EES-medborgare (med eller utan uppehållsrätt), eller som har tidsbegränsat uppehållstillstånd som flykting, arbetare eller student, har i vissa situationer begränsad eller tvetydig tillgång till samhällets service och stödfunktioner, såsom skolan, vårdcentralen, socialtjänsten, men även relationer mellan grannar och sociala länkar till sam-

hällets institutioner i ett bredare perspektiv. Vidare handlar det om migrationsvägar. Många kommuner i Sverige upplever en skillnad i mottagandet av flyktingar som anlänt som asylsökande och vidarebosatta (så kallade kvotflyktingar), men i ljuset av superdiversitet är det centralt att se till olikheten inom varje sådan grupp, det vill säga olikheten inom grupperna med uppehållstillstånd som internationella studenter, flyktingar, arbetare med flera, var för sig.

Denna utveckling styrs av nationell invandrings- och integrationspolitik, men det är på lokal nivå den märks. Det är i bostadsområden, i skolan och andra organisationer och verksamheter på lokal nivå som möten sker och behov hanteras. Frågan som denna rapport upprepar, är hur man stärker integrationen i en stad som i allt högre grad präglas av tilltagande diversifiering, bland annat i formen av att människor har olika juridisk status och har anlänt via olika migrationsvägar. Inom socialpolitiken är vem- och vad-frågor centrala: vem ska få ta del av välfärden och vad ska de få ta del av? I ljuset av denna diskussion blir även hur en relevant fråga. Det handlar om hur politik formuleras och genomförs, och vilka avsiktliga och oavsiktliga konsekvenser denna har. Det handlar också om hur organisationer och verksamheter formulerar och genomför interventioner, och vilka avsiktliga och oavsiktliga konsekvenser dessa har.

4.2 Politik för integration i en diversifierad stad

Utförandet och genomförandet av politik inverkar på sammanhållning och konflikter i staden; politiken medverkar till att forma de problem den är avsedd att 'lösa'. Det hur vissa grupper, platser, och praktiker i politiken blir till problem som behöver lösas, kommer att inverka, inte bara på de personer som representerar just dessa grupper, platser eller praktiker, utan även på relationen till personer som bär på andra representationer. Det handlar om hur människor interagerar i bostadsområden, på arbetsplatser och i skolan. Det handlar om erkännande av människor, en befolkning med en omfattande diversitet. Människor med olika klädstilar, olika trosbekännelser, olika sexualitet, olika funktioner, olika matvanor och som på olika sätt har koppling till olika delar av världen och som talar olika språk, ofta flera språk. Politiken behöver utvecklas lokalt så att diversifieringen blir en resurs och så att både enskilda individer, organisationer och samhället i stort gynnas. Denna bör därför vara utformad så att den stärker sociala kopplingar, sär-

skilt broar och länkar. Detta ställer då även krav på ett avlärande (unlearning), där politiken måste avlära sig att prata om integration på ett sätt som pekar ut vissa grupper och platser som problem. Detta är inte minst viktigt då möjlighet att bygga nätverk kan inverka på möjligheter till anställning och bostad.

4.3 Integration i och genom organisationer, verksamheter och professionella. Eller: Gräv där du står, Malmö!

I det perspektiv som lyfts här, som lägger stor vikt vid den så kallade meso-nivån, hamnar mycket av fokus på organisationer, verksamheter och professionella. Det handlar både om hur man arbetar med diversifiering inom organisationer och verksamheter, exempelvis i rekryteringsprocesser, liksom hur man bygger upp verksamheter och deras innehåll så att deltagare av olika slag (elever, patienter, klienter, etc.) kan känna tillhörighet, liksom vilken träning de professionella har i genomförandet av sina uppdrag.

På en organisatorisk och verksamhetsnivå handlar det om hur man ser på och arbetar med diversifiering inom egna organisationen, i rekryteringsprocessen men också i genomförandet av olika organisationers och verksamheters uppdrag. Här har Malmö stad, som är en av Skånes största arbetsgivare, möjlighet att gå i bräsch. Medan det är vanligt att flerspråkig personal får rycka in som 'tolk' i olika situationer, handlar det här mer om hur man strategiskt och medvetet arbetar med mångfalden i personalgrupper i olika verksamheter som förskolor och skolor, fritidsverksamheter, vårdboende och hemtjänsten, etc., så att verksamheten på ett relevant sätt svarar mot de behov som finns hos de elever, föräldrar och äldre som ingår i verksamheterna.

På en mer praktisk nivå kan det handla om språkanvändning, hur man betar sig mot varandra i olika situationer eller vems högtider man uppmärksammar och inte. Om exempelvis förskolor och skolor eller arbetsplatser tolererar att 'andra' språk, religioner och traditioner finns i det svenska samhället, men utan att erkänna dem som en del av detta, tillåts många malmöbors språk, religioner och traditioner inte vara uttryck för tillhörighet till Malmö. Mot bakgrund av den forskningsgenomgång som denna rapport presenterar, får vi anta att detta påverkar integrationen i Malmö på ett negativt sätt.

De professionellas roll är central. Det handlar om möten i skolan, på socialkontoret, och på vårdcentralen. Till viss del handlar det om att ha tillgång till rele-

vanta verktyg i professionsutövningen, men även om de professionellas kunskap, träning och självreflektion. Det handlar om att i mötet med människor (ex. patienter, klienter, elever) kunna förhålla sig till frågor som kan vara 'känsliga' och politiserade, och där stereotypa föreställningar lätt kan leda till upplevelser av fördömande (även när det inte är avsikten). Denna träning behöver därför både innehålla en synvända, och ett avlärande av invanda sätt att tänka kring olikhet och integration.

Detta har implikationer för både verksamhetsutveckling och för internutbildningar, men även för utbildningsinstanser som Malmö universitet. Verksamhetsutveckling och utbildning är inte lösningar per se, utan många gånger bidrar de till att reproducera rådande ordning. För att verksamhetsutveckling och utbildning, intern eller extern, ska kunna närma sig integration så som superdiversitet som perspektiv föreslår, måste det till en synvända och ett avlärande även här.

4.3 Hur ser diversifiering och social differentiering ut i Malmö – egentligen?

Superdiversitet som perspektiv sätter fokus på 'födelseland' och 'etnicitet' som rörliga och föränderliga kategorier; det sätter fokus på kopplingen mellan födelseland, etnicitet och andra variabler och hur dessa kopplingar formar social differentiering och ojämlikhet. Det är en utmaning för praktiker, politiker och forskare att kartlägga och analysera ojämlikhet och integration mot bakgrund av pågående diversifiering i städer. Denna utmaning handlar dels om tillgången till relevant data, dels om analysverktygen för att synliggöra social differentiering och ojämlikhet bortom de 'vanliga' kategorierna. Frågan om tillgång till relevant data är helt central.

Kartläggningar och analyser av ojämlikhet och integration på olika grunder såsom kön, sexuell läggning, ålder, juridisk status, hudfärg, etnicitet och religion förutsätter att det finns data om detta. Denna typ av data benämns ibland jämlikhetsdata eller diversitetsdata, och om och hur sådan data samlas in ser olika ut i olika länder. I Sverige finns officiell statistik om födelseland, nationalitet (dvs. medborgarskap), kön och ålder, men inte om hudfärg, religionstillhörighet eller någon annan diskrimineringsgrund. Enligt personuppgiftslagen (PUL) är det olagligt att föra statistik gällande etnicitet, ras eller religion. Överhuvudtaget är ras ett ifrågasatt begrepp och när den nu gällande diskrimineringslagen (SFS 2008:567) trädde i

kraft år 2009 hade 'ras' lyfts bort från lagtexten. Istället räknas ras/hudfärg in under 'etnisk tillhörighet' som är en av lagens sju diskrimineringsgrunder. Den officiella statistiken innehåller uppgifter om födelse-land och medborgarskap, och det förekommer att dessa uppgifter används för att uppskatta etnicitet, ras och ibland även religionstillhörighet. I länder som USA, Kanada och Storbritannien samlas data om bland annat hudfärg, etnicitet och religion in i samband med folkräkningar, men det görs på olika sätt i olika länder och även vid olika omgångar av folkräkning i enskilda länder (se ex. Aspinall 2012 för en diskussion om olika metoder).

Frågan är inte enkel. Argument för att samla in diversitetsdata bottnar i att det inte går att kartlägga och analysera hur exempelvis människors hudfärg speglas i social differentiering och ojämlikhetsmönster gällande utbildning, inkomst, hälsa och boende. Motargumentet, det vill säga argumentet för att inte samla in diversitetsdata, handlar om en försiktighetsprincip och farhågor om att sådan data kan förstärka oönskade ojämlikhetsmönster men även att data kan användas felaktigt. Den sistnämnda farhågan kan förstås mot bakgrund av verksamheten vid Rasbiologiska Institutet i Uppsala och andra världskrigets illdåd mot bland annat judar och romer, men även de olagliga register Skånepolisen har fört över etniska grupper, framförallt romer⁸.

År 1972 ratificerade Sverige Konventionen om avskaffande av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, ICERD*). Vartannat år ska Sverige rapportera om genomförandet av konventionsbestämmelserna till

FN-kommittén för eliminering av rasdiskriminering (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD*). I sitt svar till den senaste rapporten som lämnades in 2018, riktar CERD kritik mot att Sverige tagit bort begreppet ras från diskrimineringslagstiftningen och även mot avsaknaden av officiell statistik kring etnicitet, hudfärg och andra variabler för diversitet i befolkningen. De rekommenderar att sådan data samlas in genom öppna svarsalternativ och att tillåta respondenter att svara anonymt⁹. CERD är inte ensamma i sin kritik. Organisationer som Sametinget, RFSL Ungdom och Nätverket svenska muslimer i samarbete har i sina reaktioner på den svenska rapporten till CERD, pekat på behovet av att kartlägga och analysera diskriminering med hjälp av diversitetsdata. Andra organisationer är kritiska till insamlade av jämlikhetsdata, exempelvis har Romska och resande kvinnoorganisation¹⁰ förhållit sig kritiska. Därtill har Botkyrka kommun i samarbete med Mångkulturellt centrum genomfört en pilotstudie där man samlat in jämlikhetsdata. Dessa erfarenheter finns samlade i en rapport med praktiska råd och tips för att arbeta med sådan data (Hübinette 2015).

I ljuset av denna rapport, på det sätt den lyfter grunder för social differentiering i den superdiversifierade staden, inte minst hudfärg (egentligen 'ras' och rasism) och betydelsen av legal status, är frågan vad Malmö stads politiker, tjänstepersoner och professionella behöver för underlag för att kunna utforma politik och insatser som svarar mot den ojämlikhet och de behov som finns i befolkningen och som i sin förlängning kan leda till stärkt integration. Frågan är som sagt långt ifrån enkel men av vikt att begrunda och förhålla sig till.

Slutnoter

- 1 År 1960 fanns det 299 879 utrikes födda personer i Sverige, år 2021 fanns det 2 090 503 utrikes födda personer.: SCB Befolkningsstatistik, Folkmängd efter födelseland 1900–2021, egna beräkningar.
- 2 Det finns inte någon enhetlig definition för migranter, migrationsbakgrund, eller utrikes och inrikes bakgrund, utan olika organisationer och olika forskare använder olika begrepp och definitioner. Enligt de riktlinjer Statistiska Centralbyrån (SCB) föreslår definieras utrikes bakgrund som en person som är född utomlands eller född i Sverige och har två utrikes födda föräldrar, och inrikes bakgrund som en person som är född i Sverige och har minst en inrikes född förälder (Meddelande i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik 2002:3). Eurostat mäter migranter (migrant population) som utländska medborgare (se hemsidan, länk: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics). På andra sidan sundet, mäter Danmarks Statistik danskt ursprung, invandrare och 'invandrares barn' (efterkommere; engelska: decendants). Danskt ursprung avser personer med minst en förälder som är dansk medborgare och född i Danmark. Varken invandrare eller invandrares barn har någon förälder som både är född i Danmark och är dansk medborgare. Skillnaden mellan dessa två kategorier, är att invandrare är utrikes födda och invandrares barn är födda i Danmark (se hemsidan, länk: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/befolkning/indvandrere-og-efterkommere>). I Norge mäter Statistisk sentralbyrå invandrare, norskfödda med invandrarföräldrar och landsbakgrund. Invandrare är utrikes födda personer som har två utrikes födda föräldrar och fyra utrikes födda mor- och farföräldrar. Norskfödda med invandrarföräldrar, är födda i Norge med två utrikes födda föräldrar och fyra utrikes födda mor- och farföräldrar. Landsbakgrund konstrueras utifrån information om födelseland i tre generationer. För utrikes födda är detta eget födelseland, och för personer födda i Norge, är det föräldrarnas eller mor- eller farföräldrarnas födelseland. I de fall föräldrarna har olika födelseland, avser det moderns födelseland (se hemsidan, länk: <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre> se även Dzamarija 2014). Enligt Nederländernas statistiska centralbyrå (Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS) är en person med migrationsbakgrund (migration background) en person som är utrikes född eller inrikes född och har minst en utrikes född förälder, och en person med nederländsk bakgrund är en person som är född i Nederländerna och vars båda föräldrar är födda i Nederländerna (se hemsidan, länk: <https://www.cbs.nl/en-gb/our-services/methods/definitions/migration-background>). I Storbritannien mäter Office for National Statistics migranter i befolkningen efter födelseland och nationalitet (se hemsidan, länk: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/methodologies/migrationstatisticsfirsttimeuserguide/glossaryandlistofproducts#who-is-an-international-migrant>). Storbritanniens statistikmyndighet, liksom Eurostat, mäter inte migrationsbakgrund som föräldrars eller mor- eller farföräldrars födelseland. I Storbritannien mäter man däremot diversitet i befolkningen genom kulturell identitet (cultural identity), som är sammansatt av många olika variabler, bland annat etnicitet, språk, religion och sexuell identitet (se hemsidan, länk: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity>).
- 3 Blommaert, Rampton & Spotty (gästred.) (2011) 'Language and superdiversities' (Diversities, Vol. 13, No. 2); Arnaut, Blommaert, Rampton & Spotty (gästred.) (2012) 'Language and superdiversities II' (Diversities, Vol. 14, No. 2); Meissner och Vertovec (gästred.) (2015) 'Comparing super-diversity' (Ethnic and Racial Studies, Vol. 38, No. 4); Phillimore, Sigona & Tonkiss (gästred.) (2017) 'Superdiversity, policy and governance in Europe. Multi-scalar perspectives' (Policy & Politics, Vol. 45, No. 4, omtryckt som antologi 2019); Foner, Duyvendak & Kasinitz (gästred.) (2019) 'Super-diversity in everyday life' (Ethnic and Racial Studies, Vol. 42, No. 1); Kuusisto

- & Garvis (gästred.) (2020) 'Superdiversity and the Nordic model in ECEC (Early Childhood Education and Care)' (Contemporary Issues in Early Childhood, Vol. 21, No. 4); López Peláez, Álvarez-Pérez & Harris (gästred.) (2022) 'Social change, social policies and superdiversity' (Current Sociology Monographs, Vol. 70, No. 2).
- 4 Framförallt har två nya domäner tillkommit (Fritid och Digital kompetens), och två tidigare domäner har delats till fyra (Språk och kommunikation och Kultur var tidigare en domän, och likaså var Säkerhet och Stabilitet tidigare en domän). Det totala antalet domäner var ursprungligen tio och är i nuvarande version fjorton.
  - 5 Det finns ingen bra översättning till svenska, men det betyder ungefär 'gör-det-själv-välfärd' eller 'välfärds-pusslet' (jämför 'tidspusslet').
  - 6 Dagersättningen regleras i Förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. och utbetalas av Migrationsverket. Den uppgår till 71:-/dag för ensamstående och 61:-/dag för sammanboende vuxna, samt 37–50:-/dag för barn beroende på ålder.
  - 7 Malmö (35% utrikes födda) finns på femte plats, efter Botkyrka (43%), Södertälje (42%), Haparanda (41%) och Sigtuna (35%). Riksgenomsnittet är 20%. Källa: SCB Befolkningsstatistik för år 2020, egna beräkningar.
  - 8 Polismyndigheten Skånes (nuvarande Polisregion Syd) register över personer på etnisk grund, mestadels romer, uppmärksammades i en artikelserie i Dagens Nyheter med start den 23 september 2013. Den 17 mars 2015 beslutade Justitieombudsmannen om 'Allvarlig kritik mot dåvarande Polismyndigheten i Skåne vid behandling av personuppgifter inom myndighetens kriminalunderrättelseverksamhet' (Dnr. 5205-2013).
  - 9 Denna kritik och rekommendationer finns i CERDs avslutande kommentarer till den senaste rapporten från Sverige, som inlämnades år 2018, se: Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden, CERD/C/SWE/CO/22-23.
  - 10 Se inslag på SVT Nyheter från den 2 december 2015, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/moderaterna-kritiska-till-jamlikhetsdata-rasregistrering>

Referenser

- Acosta-García, Raúl, Esperanza Martínez-Ortiz (2015) Mexico through a superdiversity lens. Already existing diversity meets new immigration. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 636–649.
- Ager, Alistar & Alison Strang (2004) *Indicators of integration. Final report*. Home Office Development and Practice, Report 28. London: Home Office.
- Ager, Alistar & Alison Stang (2008) Understanding integration. A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2): 166–191.
- Ager, Alistar & Alison Strang (2019) *Home Office Indicators of Integration Framework 2019*. Third edition. Home Office Development and Practice, Report 28. London: Home Office.
- Alba, Richard (2020) *The great demographic illusion. Majority, minority and expanding American mainstream*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Alba, Richard & Jan Willem Duyvendak (2019) What about the mainstream? Assimilation in super-diverse times. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 105–124.
- Álvarez-Pérez, Pablo & Victor W. Harris (2022) Personal social networks as a superdiversity dimension. A qualitative approach with second-generation Americans. *Current Sociology Monograph*, 70(2): 227–257.
- Álvarez-Pérez, Pablo, Antonio López Peláez & Victor W. Harris (2022) Methodological pathways to portray superdiversity. A few concluding thoughts. *Current Sociology Monograph*, 70(2): 308–313.
- Arnaut, Karel, Jan Blommaert, Ben Rampton & Massimiliano Spotti (red.) (2012) Language and superdiversity II. Temanummer i: *Diversities*, 14(2).
- Arnaut, Karel, Jan Blommaert, Ben Rampton & Massimiliano Spotti (red.) (2016) *Language and Superdiversity*. London: Routledge.
- Arnaut, Karel, Martha Sif Karrebæk, Massimiliano Spotti & Jan Blommaert (red.) (2017) *Engaging superdiversity. Recombining Spaces, Times and Language Practices*. Bristol: Multilingual Matters.
- Aspinall, Peter J. (2012) Answer formats in British census and survey ethnicity questions. Does open response better capture 'superdiversity'? *Sociology*, 46(2): 354–364.
- Bevelander, Pieter (2020) Migration, mobilitet, mångfald och integration. *Malmö stads historia. Nionde delen, 1990–2020* (Band I). Malmö: Kira förlag.
- Biehl, Kristen Sarah (2015) Spatializing diversities, diversifying spaces. Housing experiences and home space perceptions in a migrant hub of Istanbul. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 596–607.
- Blommaert, Jan & Ben Rampton (2011) Language and superdiversity. *Diversities*, 13(2): 1–21.
- Blommaert, Jan & Ben Rampton (2016) Language and superdiversity. I: Arnaut, Karel, Jan Blommaert, Ben Rampton & Massimiliano Spotti (red.) (2016) *Language and Superdiversity*. London: Routledge.
- Blommaert, Jan, Ben Rampton & Massimiliano Spotti (red.) (2011) Language and superdiversity. Temanummer i: *Diversities*, 13(2).
- Boccagni, Paolo (2015) (Super)diversity and the migration-social work nexus. A new lens on the field of access and inclusion? *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 608–620.

- Callaghan, John, Emilie Moore & James Simpson (2017) Coordinated action, communication and creativity in basketball in superdiversity. *Language and Intercultural Communication*, 18(1): 28–53.
- Castles, Stephen, Maja Korac, Ellie Vasta & Steven Vertovec (2002) *Integration. Mapping the Field*. London: Home Office.
- Chan, Angel (2020) Superdiversity and critical multicultural pedagogies. Working with migrant families. *Policy Futures in Education*, 18(5): 560–573.
- Creese, Angela & Adrian Blackledge (red.) (2018) *The Routledge Handbook of Language and Superdiversity*. London: Routledge.
- Crul, Maurice, Jens Schneider & Frans Lelie (2013) Super-diversity. *A New Perspective on Integration*. Amsterdam: VU University Press.
- Crul, Maurice (2016) Super-diversity vs. assimilation. How complex diversity in majority-minority cities challenges the assumptions of assimilation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(1): 54–68.
- Duarte, Joana & Ingrid Gogolin (2013) Introduction. Linguistic superdiversity in educational institutions. I: Duarte, Joana & Ingrid Gogolin (red) *Linguistic Superdiversity in Urban Areas. Research Approaches*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dupin, Cécile-Marie, Mélanie Pinon, Karine Jaggi, Celina Teixeira, Aurèle Sagne & Noelia Delicado (2020) Public health nursing education viewed through the lens of superdiversity. A resource for global health. *BMC Nursing*, 19: 18.
- Dzamarija, Minja Tea (2014) *Oversikt over personer med ulik grad av innvandringsbakgrunn*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Favell, Adrian (1998) *Philosophies of Integration. Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*. Palgrave Macmillan.
- Foner, Nancy, Jan Willem Duyvendak & Philip Kasiniz (2019) Introduction: Super-diversity in everyday life. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 1–16.
- Foner, Nancy, Jan Willem Duyvendak & Philip Kasinitz (red.) (2019) Super-diversity in everyday life. Temanummer i: *Ethnic and Racial Studies*, 42(1).
- Grzymala-Kazłowska, Aleksandra & Jenny Phillimore (2019) Superdiversity and its relevance for Central and Eastern European migration studies. The case of Polish migrants in the UK. *Central and Eastern European Migration Review*, 8(2): 39–59.
- Hammar, Tomas (1994) *Om IMER under 30 år. En översikt av svensk forskning om internationell migration och etniska relationer*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet.
- Hendriks, Peter & Hans Van Ewijk (2019) Finding common ground. How superdiversity is unsettling social work education. *European Journal of Social Work*, 22(1): 158–170.
- Hübinette, Tobias (2015) *Vad är jämlikhetsdata? Råd och tips för att arbeta med jämlikhetsindikatorer*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Humpage, Louise (2020) New Zealanders returning from overseas. How their experiences of xenophobia could help us respond to superdiversity. KOITUITUI: *New Zealand Journal of Social Sciences*, 15(1): 38–53.
- Karlsdottir, Kristin (2020) Supporting democracy and agency for all children. The learning stories of two immigrant boys. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 21(4): 325–339.
- Kirwan, Gloria (2022) Superdiversity re-imagined. Applying superdiversity theory to research beyond migration studies. *Current Sociology Monograph*, 70(2): 193–209.

Kuusisto, Arniika & Susanne Garvis (red.) (2020) Superdiversity and the Nordic model in ECEC. Temanummer i: *Contemporary Issues in Early Childhood*, 21(4).

Lamminmäki-Vartia, Silja & Salia Poulter (2020) The learning trajectory of emerging professionalism. A Finnish student teacher negotiating world-view education and early childhood education and care superdiversity. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 21(4): 297–311.

Li, Guofang, Jim Anderson, Jan Hare & Marianne McTavish (red.) (2021) Superdiversity and teacher education. Supporting teachers in working with culturally, linguistically, and racially diverse students, families and communities. New York: Routledge.

López Peláez, Antonio, María Victoria Aguilar-Tablada, Amaya Erro-Garcés, Raquel María Pérez-García (2022) Superdiversity and social policies in a complex society. Social challenges in the 21st century. *Current Sociology Monograph*, 70(2): 166–192.

López Peláez, Antonio, Pablo Álvarez-Pérez & Victor W. Harris (red.) (2022) Social change, social policies and superdiversity. Temanummer i: *Current Sociology Monographs*, 70(2).

Meddelande i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik 2002:3 Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken.

Meissner, Fran (2015) Migration in migration-related diversity? The nexus between superdiversity and migration studies. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 556–567.

Meissner, Fran & Steven Vertovec (2015) Comparing super-diversity. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 541–555.

Meissner, Fran & Steven Vertovec (red.) (2015) Comparing super-diversity. Temanummer i: *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 38, No. 4.

Mepschen, Paul (2019) A discourse of displacement. Superdiversity, urban citizenship, and the politics of autochthony in Amsterdam. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 71–88.

Mouritsen, Per, Daniel Faas, Nasar Meer & Nynke de Witte (2019) *Leitkultur* debates as civic integration in North-Western Europe. The nationalism of 'values' and 'good citizenship'. *Ethnicities*, 19(4): 632–653.

Ndofor-Tah, Carolyne, Alison Strang, Jenny Phillimore, Linda Morrice, Lucy Michael, Patrick Wood & Jon Simmons (2019) *Home Office Indicators of Integration Framework 2019*. Third edition. London: Home Office.

Padilla, Beatriz, Joana Azevedo & Antonia Olmos-Alcaraz (2015) Superdiversity and conviviality. Exploring frameworks for doing ethnography in Southern European intercultural cities. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 621–635.

Phillimore, Jenny (2016) Migrant maternity in an era of superdiversity. New migrants' access to, and experience of, antenatal care in the West Midlands, UK. *Social Science & Medicine*, 148(2016): 152–159.

Phillimore, Jenny, Nando Sigona & Katherine Tonkiss (2019) Introduction. Superdiversity, policy and governance in Europe. I: *Superdiversity, Policy and Governance in Europe*. Multi-scalar Perspectives edited by Jenny Phillimore, Nando Sigona & Katherine Tonkiss. Bristol: Policy Press.

Phillimore, Jenny, Nando Sigona & Katherine Tonkiss (red.) (2019) *Superdiversity, policy and governance in Europe*. Temanummer i: *Policy & Politics*, 45(4). (Omtryckt som Phillimore, Jenny, Nando Sigona & Katherine Tonkiss (red.) *Superdiversity, Policy and Governance in Europe*. Multi-scalar Perspectives Bristol: Policy Press).

Phillimore, Jenny, Hannah Bradby, Tilman Brand, Beatriz Padilla & Simon Pemberton (2021) *Exploring Welfare Bricolage in Europe's Superdiverse Neighbourhoods*. London: Routledge.

Prop. 2015/16:174 Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

Prop. 2020/21:191 Ändrade regler i utlänningslagen.

Putman, Robert (1993) The prosperous community. Social capital and public life. *American Prospect*, 13: 35–42.

Regeringen (2015) Överenskommelsen Insatser med anledning av flyktingkrisen. Nedladdad från: <https://www.regeringen.se/4aa54c/contentassets/6519e46a9780457f8f90e64aefed1b04/overenskomsten-insatser-med-anledning-av-flyktingkrisen.pdf>

Rosenberg, Anette R. (2020) Social studies in early childhood education and care. A scoping review focusing on diversity. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 21(4): 312–324.

Robaey, Bea van, Hans van Ewijk & Danielle Dierckx (2018) The challenge of superdiversity for the identity of the social work profession. Experiences of the social workers in 'De Sloep' in Ghent, Belgium. *International Social Work*, 61(2): 274–288.

Rosbrook-Thomson, James (2018) Understanding difference amid superdiversity. Space, 'race' and granular essentialism at an inner-city football club. *Sociology*, 52(4): 639–654.

Sadownik, Alicja R. (2020) Superdiversity as a trajectory of diversity in Norwegian early childhood education and care. From collection of differences to participation and becoming. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 21(4): 284–296.

Sahlin, Ingrid (2020) Moving targets. On reducing public responsibilities through re-categorising homeless people and refugees. *European Journal of Homelessness*, 14(1): 27–54.

Salonen, Tapio (2020) Malmös sociala omvandling. *Malmö stads historia. Nionde delen, 1990–2020* (Band I). Malmö: Kira förlag.

SCB (2013) Så påverkade utvandringen till Amerika Sveriges befolkning. Artikel publicerad på SCB:s hemsida 2013.08.28, länk: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2013/sa-paverkade-utvandringen-till-amerika-sveriges-befolkning/>

Schinkel, Willem (2018) Against 'immigrant integration'. For an end to neocolonial knowledge production. *Comparative Migration Studies*, 6(31): 1–17.

Schiller, Maria (2021) Towards a differentiated notion of the mainstream. Superdiversity and residents' conceptions of immigrant integration. *Identities*, DOI: 10.1080/1070289X.2021.1909358

Scholten, Peter, Maurice Crul & Paul van de Laar (red) (2019) Coming to terms with superdiversity. *The case of Rotterdam*. Cham, Switzerland: Springer Open.

Scottish Refugee Council (2010) Integration Literature Review. Tillgänglig på Scottish Refugee Council hemsida, länk: <https://www.scottishrefugeecouncil.org.uk/wp-content/uploads/2019/10/Integration-Literature-Review-Feb-2010.pdf>

Siebers, Hans (2018) Does the superdiversity label stick? Configurations of ethnic diversity in Dutch class rooms. *International Sociology*, 33(6): 674–691.

SOU 2021:2 Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap. Delbetänkande av Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för svenskt medborgarskap och andra frågor om medborgarskap (USSMA).

SOU 2021:54 Ändrade regler i medborgarskapslagen. Slutbetänkande av Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för svenskt medborgarskap och andra frågor om medborgarskap (USSMA).

Spoonley, Paul (2015) New diversity, old anxieties in New Zealand. The complex identity politics and engagement of a settler society. *Ethnic and Racial Studies*, 38(4): 650–661.

Vertovec, Steven (2019) Talking around super-diversity. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 125–139.

Vertovec, Steven (2007) Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6): 1024–1054.

Vertovec, Steven & Susan Wessendorf (2010) *The Multiculturalism Backlash. European Discourses, Policies and Practices*. London: Routledge.

Wekker, Fenneke (2019) 'We have to teach them diversity'. On demographic transformations and lived reality in an Amsterdam working-class neighbourhood. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 89–104.

Wessendorf, Susanne (2014) 'Being open, but sometimes closed'. Conviviality in a super-diverse London neighbourhood. *European Journal of Cultural Studies*, 17(4): 392–405.

Wessendorf, Susanne (2019) Pioneer migrants and their social relations in super-diverse London. *Ethnic and Racial Studies*, 42(1): 17–34.

Bilaga 1

Tabell 1

Malmöns befolkning år 2020 med svensk och migrationsbakgrund efter ålder

Åldersgrupp	Andel med migrationsbakgrund*	Andel med svensk bakgrund**	Befolkningsmängd
0-4 år	64%	36%	23 197
5-9 år	68%	32%	21 625
10-14 år	68%	32%	19 619
15-19 år	67%	33%	16 507
20-24 år	62%	38%	20 470
25-29 år	54%	46%	32 445
30-34 år	59%	41%	33 109
35-39 år	64%	36%	27 870
40-44 år	63%	37%	24 246
45-49 år	58%	42%	21 411
50-54 år	55%	45%	19 546
55-59 år	51%	49%	19 010
60-64 år	49%	51%	16 262
65-69 år	43%	57%	14 620
70-74 år	35%	65%	13 311
75-79 år	27%	73%	10 495
80-84 år	29%	71%	7 040
85-89 år	24%	76%	4 271
90-94 år	19%	81%	2 206
95-99 år	17%	83%	612
100+ år	18%	82%	77
Alla åldrar	56%	44%	347 949

*Migrationsbakgrund är personer som är utrikes födda eller födda i Sverige och har minst en utrikes född förälder

**Svensk bakgrund är personer som är födda i Sverige och har två föräldrar som är födda i Sverige

Källa: SCB, Befolkningsstatistik, egna beräkningar.

Tillväxtkommissionen är en oberoende kommission med uppgift att analysera förutsättningarna för en inkluderande och hållbar tillväxt i Malmö och ge rekommendationer framåt. Målet med Tillväxtkommissionens arbete är att ge kommunstyrelsen i Malmö ett analytiskt och vetenskapligt grundat underlag med förslag för att på medellång och lång sikt förbättra stadens förutsättningar för en inkluderande och hållbar tillväxt.